

”Lost in translation”

En empirisk studie av rätten till tolk i det svenska brottmålsförfarandet

Perla Fares

Innehållsförteckning

Förkortningar	4
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod och material.....	7
1.5 Disposition.....	10
2 Internationella bestämmelser	10
2.1 FN:s Allmänna förklaring	10
2.1.1 Rätten till tolk.....	11
2.1.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid	12
2.2 Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter	12
2.2.1 Rätten till tolk.....	13
2.2.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid	14
3 Europeisk rätt	14
3.1 Europakonventionen.....	14
3.1.1 Rätten till tolk.....	16
3.1.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid	17
3.2 EU-rätt	19
3.2.1 EU-stadgan	19
3.2.2 Direktiv om rätt till tolkning vid straffrättsliga förfaranden	20
3.2.3 Direktiv om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter	21
4 Svensk rätt	21
4.1 Rätten till tolk.....	22
4.1.1 Allmänt kring rätten till tolk.....	22
4.1.2 Misstänkt eller tilltalad och målsägande	24
4.1.3 Tolkningens kvalitet	26
4.2 Rätten till avgörande inom skälig tid	27
4.2.1 Allmänna kravet i RF	27
4.2.2 Mål med särskilda tidsfrister och skyndsamhetskrav	29
5 Rätten till tolk i praktiken och förslag på ändringar	33

5.1	Domstolsverkets enkätundersökning gällande tolkar i domstol.....	33
5.1.1	Användning av auktoriserade tolkar och rättstolkar.....	33
5.1.2	Kvaliteten på tolkar och tolkförmedlingarnas service.....	35
5.2	Enkätundersökning avseende tolksituationen vid Sveriges tingsrätter	35
5.2.1	Rådande tolkbehov, tillgänglighet och kompetens.....	36
5.2.2	Hur domstolsaktörerna handlar i specifika situationer.....	38
5.2.3	Förmedling av tolkar – privat eller statligt?	39
5.3	Ytterligare exempel gällande rätten till tolk i praktiken.....	42
5.3.1	Tolkarnas arbetsvillkor och upphandlingsförfarandet.....	42
5.3.2	Uppmärksammat i media.....	43
5.3.3	Tolkbehovet.....	45
5.4	Förslag på ändringar	46
5.4.1	Domstolsverkets förslag på åtgärder som kan förbättra kvaliteten på tolkningen i domstolarna.....	46
5.4.2	Statskontorets förslag för effektivare användning av tolkar i domstol	48
5.4.3	Åtgärder för att tillgodose det ökade tolkbehovet	50
6	Avslutande analys	51
6.1	Identifiering av problem avseende tolksituationen	52
6.2	Förslag på lösningar	56
	Slutord.....	58
	Käll- och litteraturförteckning	59
	Offentligt tryck	59
	Offentligt tryck från EU.....	59
	Rättspraxis	59
	Litteratur	60
	Övriga källor	61

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
EKMR	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
Ds.	Departementsserien
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EU	Europeiska Unionen
EU-fördraget	Fördraget om Europeiska unionen
EU-rätt	Europeiska unionsrätten
EU-stadgan	Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FEU	Fördraget om Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
FN:s Allmänna förklaring	FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
IKMPR	Internationella konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
LOU	Lag (2007:1091) om offentlig upphandling
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
MR-råd	FN:s råd för mänskliga rättigheter
MYH	Myndigheten för yrkeshögskolan
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SeQF	Sveriges referensram för kvalifikationer för livslångt lärande
SOU	Statens offentliga utredningar
TÖI	Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet

1 Inledning

I detta inledande avsnitt kommer uppsatsen ämne att introduceras genom en bakgrund. Syfte, avgränsningar, metod och material samt disposition kommer också att beskrivas.

1.1 Bakgrund

Hovrätten för Övre Norrland den 3 juni 2014 mål B 380-14: ”Åklagaren åberopar uppspelning av ljud- och bildupptagning från förhör vid tingsrätten med tilltalade K.I. Under uppspelningen förekommer tekniska problem i form av att ljudet under kortare stunder försvinner. Tolkarna påtalar även att det finns stora brister i tolkningen av förhöret med K.I. vid tingsrätten”. Den 24 april 2014 dömdes K.I., medborgare i Irak, för grovt narkotikabrott till fängelse 2 år och 6 månader i mål B 356-14 vid Umeå tingsrätt. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten fanns en tolk närvarande eftersom K.I. inte hade de kunskaper i det svenska språket som krävs för att kunna förstå eller uttrycka sig vid förhandlingen. K.I. hade därmed inget annat val än att förlita sig på att den tolk han blivit tilldelad av domstolen utförde en korrekt tolkning.

Den fällande domen i tingsrätten överklagades och den 3 juni 2014 togs målet upp i hovrätten där andra tolkar anlätades för uppdraget. Som tidigare framgått uppmärksammade dessa tolkar att tolkningen vid tingsrätten var bristfällig. Det påpekades även att avgörande detaljer och ord föll bort. Tolken vid tingsrätten uppvisade även grammatiska brister i det svenska språket vilket påverkat tolkningen negativt. I detta fall begärde både åklagaren och försvaret att omförhör skulle hållas med den tilltalade vilket hovrätten beslutade att tillåta. Försvaret begärde även att hovrätten skulle undanröja tingsrättens dom på grund av bristerna i tolkningen vid tingsrätten. Hovrätten undanröjde tingsrättens dom och återförvisade målet till tingsrätten för förnyad handläggning med följande skäl: ”Enligt hovrättens mening innebär det som framkommit här i hovrätten att tolkningen av förhöret med K.I. varit alltför bristfällig för att inspelningen av förhöret ska kunna fylla sitt syfte i en brottmålsprocess. Bristfälligheterna innebär också att grundläggande krav på rättsäkerhet inte uppfylls.”¹

Av de cirka 2 500 - 4 000 verksamma tolkarna i Sverige är endast 1 122 personer auktoriserade tolkar. Detta innebär att det endast är ca en tredjedel av alla tolkar som klarat av

---

¹ Hovrätten för Övre Norrlands beslut 2014-06-03 mål B 380-14.

² Kammarkollegiet, årsredovisning 2015 dnr 2.3.5-6442-15, s. 26; Myndigheten för yrkeshögskola (MYH), dnr MYH 2015/493, s. 11; Tolk- och översättarinstitutet & Kammarkollegiet, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, s. 3-4.

³ Tolk- och översättarinstitutet & Kammarkollegiet, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, s. 2.

yrkesprovet hos den ansvariga myndigheten, Kammarkollegiet, och som det förs tillsyn över.² Resterande tolkar har troligtvis genomgått en grundutbildning under ett år på halvfart eller under två år på kvartsfart.³ Det ska vidare noteras att vissa anlidade tolkar helt kan sakna utbildning.⁴ Med tanke på den ökade invandringen till Sverige och de tidigare angivna siffrorna är det inte svårt att förstå den rådande bristen på kompetenta och kvalificerade tolkar hos de flesta av samhällets institutioner. Det är tydligt att det nuvarande tolkbehovet inte kan tillgodoses på ett tillfredställande sätt.⁵

Detta väcker en del frågor. Ska en person som inte behärskar det svenska språket inte ha samma rätt till en rättvis rättegång som en person som är svensktalande? Hur ska rättsäkerheten⁶ kunna upprätthållas om det inte finns tolkar eller om dessa inte har den kompetens som krävs för uppdraget? Ska så viktiga frågor som människors livsöden avgöras på en översättning som inte är helt korrekt? Ska det enda alternativet till undermåliga översättningar vara långa dröjsmål innan saken tas upp till prövning?

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utreda hur rätten till tolk och rätten till domstolsprövning⁷ inom skälig tid ska tillgodoses enligt gällande rätt och hur rätten till tolk praktiskt tillgodoses vid tingsrätterna i Sverige. Avslutningsvis kommer ett ställningstagande att göras angående den rådande tolksituationen⁸ inom brottmålsförfarandet. Eventuella problem kommer att identifieras och vidare kommer tänkbara konkreta lösningar att presenteras. Syftet besvaras närmare genom nedanstående frågeställningar:

- Vilka internationella och svenska bestämmelser aktualiseras gällande rätten till tolk och rätten till domstolsprövning inom skälig tid och vad innebär de aktuella bestämmelserna?
- Hur tillgodoses rätten till tolk praktiskt vid tingsrätterna i Sverige?

---

² Kammarkollegiet, årsredovisning 2015 dnr 2.3.5-6442-15, s. 26; Myndigheten för yrkeshögskola (MYH), dnr MYH 2015/493, s. 11; Tolk- och översättarinstitutet & Kammarkollegiet, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, s. 3-4.

³ Tolk- och översättarinstitutet & Kammarkollegiet, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, s. 2.

⁴ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 9.

⁵ Se även MYH, dnr MYH 2015/493, s. 4.

⁶ Med begreppet rättsäkerhet avses i denna uppsats likhet inför lagen samt rätten till en rättvis rättegång som följer därav, se Peczenik, 1995, s. 52-53.

⁷ Synonymer som ”prövning” och ”avgörande” används i uppsatsen.

⁸ Med ”tolksituation” avses tolkbehovet samt tolkars tillgänglighet och kompetens m.m.

- Finns det problem avseende den rådande tolksituation, och om det gör det, vad kan det finnas för tänkbara lösningar?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen har avgränsats genom att endast beröra rätten till tolk, och i vissa delar rätten till avgörande inom skälig tid, inom brottmålsförfarandet. Det hade varit önskvärt att även utreda dessa frågor i förvaltningsprocessen men det har uteslutits på grund av tids- och utrymmesskäl. Förvaltningsrättsliga mål som behandlar tvångsvård samt migrationsärenden innebär stort intrång i den enskilda personens liv. Jag bedömer därför att framställningen i denna uppsats och de slutsatser som dras generellt kan antas vara tillämpliga på de fall som behandlar tvångsvård och migrationsärenden. Uppsatsen lämnar inte heller utrymme för att diskutera och analysera ekonomiska aspekter avseende eventuella problem kring tolksituationen eller lösningar då det skulle kräva ett annat underlag och material. Redogörelse av de ekonomiska aspekterna avgränsas alltså för att det faller utanför uppsatsen syfte. Den rättsordning som Europeiska unionen (EU) grundar sig på har också begränsats och kortfattat sammanställs för att ge läsaren förståelse för varför vissa delar i svensk rätt genomgått förändringar. En annan orsak till begränsningen är att Europeiska unionsrätten (EU-rätten) som berör rättigheterna i fråga grundar sig till stor del på Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR) som behandlats i större utsträckning i uppsatsen.

1.4 Metod och material

För att besvara uppsatsens syfte har en rättsvetenskaplig metod använts. Med rättsvetenskaplig metod i denna uppsats avses ett vidare begrepp än den traditionella rättsdogmatiska metoden⁹ som ofta används vid juridiska arbeten.¹⁰ Den rättsvetenskapliga metoden som använts i uppsatsen innefattar rättskälleläran¹¹ och materialet har därmed bestått av ett urval av gällande rätt utifrån lag, förarbeten, praxis och doktrin¹². Utöver detta har

---

⁹ Rättsdogmatiska metoden har till uppgift att fastställa gällande rätt genom att använda ett begränsat antal rättskällor; lag, förarbeten, praxis och doktrin, se Sandgren, 2015, s. 43.

¹⁰ För definition av rättsvetenskaplig metod som den används i detta arbete, se Sandgren, 2015, s. 39-43.

¹¹ Se Sandgren, 2015, s. 40.

¹² Avseende vad som utgör doktrin är omdiskuterat, se Korling & Zamboni, 2013, s. 33. För detta arbete är utgångspunkten för att bedöma tillförlitligheten av doktrin huvudsakligen litteraturen som publicerats av välrenommerade förlag, om författaren är ledande inom området, om doktrinen är av senaste upplaga och därmed uppdaterad samt om påståendena i materialet är väl belagda, se Sandgren, 2015, s. 34-36.

myndighetsrapporter, praxis från underrätterna, artiklar från massmedia samt en kvantitativ enkätundersökning använts.

De lagar som använts för att beskriva gällande rätt är de som fastställer rätten till tolk i domstol samt avgörande inom skälig tid vid brottmål där regeringsformen (RF), rättegångsbalken (RB) och EKMR varit centrala. Även Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) har använts då den utgör gällande rätt i Sverige samt direktiv då de ska implementeras i svensk rätt enligt EU-rätten. Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (IKMPR), som inte är inkorporerad i svensk rätt men ratificerad, har också använts i syfte att ge en bakgrund till rättigheterna och deras utformning samt att belysa den framstående betydelsen som de har. Bestämmelserna kring rätten till avgörande inom skälig tid är allmänt hållna i lagtexten, varför förarbeten till RF använts för att få en tydligare bild av hur de ska tillämpas samt motiven till bestämmelserna. Trots att de aktuella bestämmelserna i RB är mer detaljerade har förarbetena till dessa också använts för att få förståelse för motiven till lagregleringarna. Även uttalanden från JO har använts för att belysa hur delar av rättigheterna bör tillämpas.

Prejudikat har endast utgjort en liten del av arbetet då dessa i sig inte bidragit till att uppfylla uppsatsen syfte. De två prejudikat som valts ut har gjorts genom en sökning på Zeteo¹³ där specifika sökord skrivits in. Dessa prejudikat har endast använts för att beskriva principer som Högsta domstolen (HD) fastställt i respektive fall. De domar från Europadomstolen som kortfattat berörts i uppsatsen har refererats från doktrin skriven av Danelius då de beskrivit vissa principer som ska efterföljas även i svensk rätt. Doktrin som berör syftet har studerats för att fylla i de luckor där de tidigare nämnda rättskällorna inte gett tillräcklig vägledning. Förenta Nationernas (FN) Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (FN:s Allmänna förklaring), som inte är bindande, har använts i syfte att ge en bakgrund till de aktuella bestämmelserna och visa på deras vikt i det internationella rummet. Praxis från underrätterna har använts för att problematisera ämnet i arbetets inledande skede och har bidragit till att illustrera konkreta problem och ge läsaren faktiska händelser att relatera till.

För att analysera hur rätten har tillämpats i praktiken har även annat material studerats. Exempel på detta material är myndighetsrapporter som använts för att beskriva hur

---

¹³ Juridisk informationstjänst och databas.

rättigheterna tillämpats i praktiken samt för att uppmärksamma problematik och förändringar som föreslagits. Rapporterna har hämtats från Domstolsverket, Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) samt Statskontoret. Information och statistik har även tagits från andra myndigheter som t.ex. Kammarkollegiet. Vidare har forskningsprojektet Tolkprojektet¹⁴ använts för att beskriva delar som påverkar tolksituationen. För att få en bild kring hur tolksituationen i brottmålsförfarandet uppmärksammas i samhället har ett antal artiklar från olika dagstidningar som belyst tolksituationen valts ut. Delar av framställningen har kompletterats med FN-förbundets och Europaparlamentets informationsskrifter via deras respektive hemsidor då dessa är tillförlitliga sidor samt för att få uppdaterad information. Kompletteringar har även gjorts med hjälp av Domstolsverkets handbok och en RättsPM från Åklagarmyndigheten. Urvalet av rapporter och artiklar har gjorts genom sökningar på nyckelord via Google där relevanta och tillförlitliga rapporter och artiklar som bidragit till att uppfylla arbetets syfte valts ut. Vid urvalet har ett källkritiskt ställningstagande tagits. Dessa rapporter och artiklar har bidragit till att uppfylla en del av uppsatsens syfte genom att sätta den rådande tolksituationen i en samhällelig kontext. De har vidare använts för att belysa samhällsdebatten kring tolkbehovet vid Sveriges tingsrätter.

En enkätundersökning har gjorts i syfte att få en bild av gällande rätt i faktisk mening samt för att granska tillämpningen av bestämmelserna kring tolksituationen vid Sveriges tingsrätter.¹⁵ En enkätundersökning valdes då det inte går att utläsa hur tingsrättsaktörerna¹⁶ tillämpar rättigheterna i praktiken vid tingsrätterna genom deras praxis.¹⁷ Sveriges tingsrätter valdes då de är första dömande instans i brottmålsförfaranden och där rätten till tolk och rätten till avgörande inom skälig tid alltid ska tillämpas enligt lag. Första instans har valts för det är där flest mål behandlas vilket medför att det är där eventuell problematik aktualiseras i störst utsträckning. Samtliga tingsrätter valdes för att få en neutral geografisk representativ bild men även för att kunna urskilja geografiska skillnader.

Enkätens uppbyggnad beskrivs i uppsatsens avsnitt 5.2 där det framgår vilka frågor som ställts och varför. Det hade dock varit önskvärt att kunna utforma enkäten på så sätt att fler öppna frågor ställts men med tanke på arbetets omfattning har detta inte varit möjligt. Viss

---

¹⁴ Ett forskningsprojekt som är förankrat i ett formellt samarbete mellan Institutionen för kulturvetenskaper, avdelningen för etnologi vid Lunds universitet och Medborgarskolan Syd. Se Norström m.fl., 2011. Här efter benämns denna forskningsrapport för "Tolkprojektet".

¹⁵ Se Sandgren, JT 1995/96, s. 742 och 1036.

¹⁶ Med tingsrättsaktörer avses domare, fiskaler, notarier samt föredragande och beredande jurister.

¹⁷ Se Seipel, 2014, s. 250.

kritik kan föras mot att enkätsvaren analyserats kvantitativt då svaren som inkommit inte täcker samtliga tingsrättsaktörer eller ens samtliga tingsrätter. Dock har arbetet inte strävat efter att få en heltäckande bild av eventuella problem kring tolksituationen vid tingsrätterna utan syftet har varit att uppmärksamma att dessa eventuella problem existerar. Resultatet av enkätundersökningen kan även anses vara representativ, utan att vara generaliserande, då svaren på enkäten haft en vid spridning. Därför har det empiriska materialet uppfyllt dess syfte inom ramen för uppsatsen.¹⁸

1.5 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sex olika kapitel. Det första inledande kapitlet består av en introduktion till ämnet samt beskrivning av syfte, avgränsningar, metod och material. Vidare behandlar kapitel två internationella bestämmelser i form av FN:s Allmänna förklaring samt IKMPR som berör rätten till tolk och rätten till avgörande inom skälig tid. I uppsatsen tredje kapitel behandlas europarätten genom EKMR och EU-stadga samt direktiv som berör de aktuella rättigheterna. I kapitel fyra redogörs de svenska bestämmelserna avseende rätt till tolk och rätt till avgörande inom skälig tid. Vidare görs en redogörelse i kapitel fem av hur rätten till tolk tillämpas i praktiken genom en beskrivning av myndighetsrapporter, artiklar från massmedia samt en enkätundersökning. Uppsatsen utmynnar i kapitel sex i en avslutande analys där eventuella problem avseende tolksituationen identifieras och lösningar presenteras.

2 Internationella bestämmelser

I detta kapitel kommer internationella bestämmelser i FN:s Allmänna förklaring och IKMPR som berör rätten till tolk och rätten till domstolsprövning inom skälig tid att beskrivas. Det kommer även ges en bakgrundsbeskrivning till förklaringen och konventionen för att få kontext till de specifika artiklarna som berör de olika rättigheterna.

2.1 FN:s Allmänna förklaring

FN:s Allmänna förklaring från 1948 består av grundläggande rättigheter som var och en anses kunna hävda gentemot det allmänna, så kallade mänskliga rättigheter.¹⁹ Ursprungstanken att varje individ har rättigheter grundar sig på idén om den naturliga lagen oavsett inhemsk

---

¹⁸ Se Seipel, 2014, s. 250.

¹⁹ Fisher, 2015, s. 13.

rättsordning.²⁰ Innan andra världskriget ansågs det var upp till varje stat att styra hur människor behandlades inom statens territorium. Efter andra världskriget kom detta synsätt att ändras då staterna kom till insikten att inte alla stater respekterade de mänskliga rättigheterna. Därför gavs de mänskliga rättigheterna ett mellanstatligt skydd och vilar idag på folkrättslig grund.²¹

När andra världskriget avslutades bildades FN och den 24 oktober 1945 trädde FN-stadgan i kraft där 51 stater blev medlemmar, vilket har växt till 193 stater idag.²² I FN-stadgans ingress bekräftar FN bland annat tron på mänskliga rättigheter och varje persons värdighet och värde. Genom FN-stadgan förbinder sig medlemsstaterna att vidta enskilda och kollektiva åtgärder för att uppnå b.l.a. respekt för mänskliga rättigheter.²³ För att kunna bevaka att respekten för mänskliga rättigheter efterlevs finns FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-råd) som har till uppgift att granska stater som misstänks för grova och systematiska brott mot mänskliga rättigheter. MR-rådet har dock ingen befogenhet att fatta beslut om sanktioner.²⁴ FN:s Allmänna förklaring antogs enhälligt av FN:s generalförsamling år 1948.²⁵ Trots att FN:s Allmänna förklaring inte är rättsligt bindande ses den som ”ett rättesnöre för det internationella samfundet och en måttstock för bedömningen av den mänskliga rättighetssituationen i världens olika länder”.²⁶

2.1.1 Rätten till tolk

I FN:s Allmänna förklaring framgår det inte ordagrant att rätten till tolk är en mänsklig rättighet, däremot bör detta kunna utläsas från artikel 10 där det stadgas att var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid varje anklagelse om brott mot honom eller henne. Det kan även utläsas från artikel 11 i den Allmänna förklaringen där det stadgas att var och en som är anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

---

²⁰ Gunner & Namli, 2005, s. 57-58.

²¹ Fisher, 2015, s. 13.

²² FN-förbundet Sverige, FN:s Historia, 2016, [<http://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fns-historia/>] Hämtad 2016-11-22.

²³ Fisher, 2015, s. 14.

²⁴ Fisher, 2015, s. 15.

²⁵ Fisher, 2015, s. 21.

²⁶ Kellberg, 1999, s. 6.

Begreppet rättssäkerhetsgarantier omfattar exempelvis rättvis rättegång och likhet inför lagen. Man ska alltså ha samma förutsättningar och behandlas på samma sätt oavsett vilket språk man talar och förstår. Om en part i en domstolsprövning inte kan förstå vad som sägs under en förhandling medför detta att denne inte kan åtnjuta samma rättigheter som en som förstår språket som talas i domstolen. Därför bör det anses att rätten till tolk innefattas i begreppet rättssäkerhetsgarantier och rättvis rättegång då man inte kan försvara sig på ett fullgott sätt om man inte förstår vad man är anklagad för och vad som hävdas gentemot en.²⁷

2.1.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid

På liknande sätt som rätten till tolk bör rätten till domstolsprövning inom skälig tid anses ingå i begreppet rättssäkerhetsgarantier som stadgas i artikel 11. Inom rättssäkerhetsgarantier finns t.ex. en rätt att det inte får gå för lång tid innan en häktad eller frihetsberövad person ställs inför rätta. Rätt till domstolsprövning inom skälig tid ingår även under begreppet rätt till rättvis förhandling som stadgas i artikel 10 då det inte kan anses vara rättvist att behöva vänta längre än vad som är skäligt på ett avgörande när man är anklagad för brott och därmed lever i ovisshet. I och med detta går det att utläsa att rätten till domstolsprövning inom skälig tid är en mänsklig rättighet.²⁸

2.2 Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

IKMPR trädde i kraft 1976 och innehåller till största del samma medborgerliga och politiska rättigheter som stadgas i FN:s Allmänna förklaring.²⁹ IKMPR är dock ett mellanstatligt avtal, även kallad konvention,³⁰ som skyddar de medborgerliga rättigheterna som är förenade med varje individs möjligheter att fungera som samhällsmedborgare. Ett sådant exempel är rätten till en rättvis rättegång. Konventionen skyddar även de politiska rättigheterna som står i nära anknytning till de värden som ett demokratiskt statsskick står för. Det övergripande syftet med dessa rättigheter är att skydda individer mot övergrepp och värna om enskildas frihet. Tanken är alltså att tillvarata skyddsvärda intressen såsom att bevara den enskilde som

---

²⁷ Se Greenhill & Ulfssparre, 2007, s. 67-68.

²⁸ Se Greenhill & Ulfssparre, 2007, s. 67-68.

²⁹ Fisher, 2015, s. 22.

³⁰ Fisher, 2015, s. 17.

rättssubjekt och upprätthålla demokratin.³¹ För närvarande är cirka 170 stater anslutna till konventionen.³²

Rättigheterna i IKMPR innefattar varje person, även utlänningar, flyktingar och statslösa, som befinner sig på en konventionsstats territorium eller som på annat sätt underkastas dess jurisdiktion. Vidare ska rättigheterna tillförsäkras varje enskild person på ett icke-diskriminerade sätt, dvs. utan hänsyn till ras, hudfärg, kön och språk, m.m. Utöver detta förpliktar konventionen medlemsstaterna att företa nödvändiga åtgärder för att förverkliga konventionsrättigheterna. En sådan åtgärd kan t.ex. vidtas genom lagstiftning. Genom konventionen förpliktar sig medlemsstaterna även att tillförsäkra enskilda rätten att väcka talan inför nationella myndigheter och domstolar för kränkningar av konventionsrättigheterna och att dessa beslut respektive domar verkställs.³³

För att kunna kontrollera att åtagandena efterföljs upprättades Kommittén för mänskliga rättigheter som har till uppgift att avgöra mellanfolkliga tvister om hur konventionens efterlevts. Det ska dock uppmärksammas att Kommittén saknar befogenheten att meddela bindande beslut gentemot en stat.³⁴ Värt att notera är IKMPR utgör ett minimiskydd, vilket innebär att konventionsstaterna kan ge den enskilde ett starkare skydd än vad konventionen kräver.³⁵

2.2.1 Rätten till tolk

IKMPR:s artikel 14 stadgar de rättigheter som var och en har vid domstolsförfaranden. Artikel 14.1 föreskriver att alla människor skall vara lika inför domstol och att var och en ska vid prövningen av en anklagelse mot honom eller henne för brott vara berättigade till en *rättvis* och offentlig *förhandling*. I artikelns tredje punkt stadgas de minimirättigheter som en tilltalad eller misstänkt vid brottmål alltid ska vara berättigad till. Där framgår det bland annat att den anklagade ska vid prövning av en anklagelse för brott vara berättigad till (a) att utan dröjsmål och i detalj bli underrättad på ett språk som han eller hon förstår och att (f) denne ska ha rätt till kostnadsfritt biträde av tolk om han eller hon inte förstår eller talar det språk

---

³¹ Gunner & Namli, 2005, s. 58-59.

³² Fisher, 2015, s. 18.

³³ Fisher, 2015, s. 22; Kellberg, 1999, s. 13.

³⁴ Kellberg, 1999, s. 8.

³⁵ Fisher, 2015, s. 22.

som används vid domstolen. Det är alltså artikel 14.1, 14.3 (a) och (f) som stadgar rätten till tolk i IKMPR.

2.2.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid

Rätten till domstolsprövning inom skälig tid kan utläsa i artikel 14.1 där det framgår att en misstänkt eller tilltalad ska ha rätt till rättvis förhandling då det inte borde kunna ses som rättvist att få vänta på en förhandling längre tid än vad som anses som skäligt då en brottsmisstanke emot en skapar stor oro och ovisshet. Vidare stadgas rätten till avgörande inom skälig tid även i artikel 14.3 (c) som föreskriver minimigarantin i brottmål att den anklagade är berättigad att få sin sak prövad utan oskäligt dröjsmål. Det är alltså artikel 14.1 och 14.3 (c) som föreskriver rätten till avgörande inom skälig tid i IKMPR.

3 Europeisk rätt

I detta kapitel kommer bestämmelser i EKMR som berör rätten till tolk och rätten till domstolsprövning inom skälig tid att beskrivas. Även delar av bestämmelserna som behandlar rättigheterna i EU-rätten kommer att beskrivas. En allmän beskrivning av EKMR och EU-rätten kommer även att göras för att få kontext till de specifika artiklarna och direktiven som berör de olika rättigheterna. De två direktiv som kommer att beskrivas har legat till grund för lagstiftningsärenden gällande rätt till tolk i svensk rätt.

3.1 Europakonventionen

EKMR är liksom IKMPR en konvention med skillnaden att endast stater som är medlemmar i Europarådet kan ansluta sig till konventionen. Europarådet kan i sin tur endast tillträdas av europeiska stater som bedöms ha vilja och förmåga att respektera grundläggande fri- och rättigheter.³⁶ Europarådet grundades efter andra världskriget med syfte att medlemsstaterna skulle sträva efter att tillsammans främja respekten för mänskliga rättigheter. För att förverkliga denna strävan anförde Europarådets parlamentariska församling att en konvention som skulle innefatta effektiva garantier för individen i fråga om åtnjutande av mänskliga rättigheter skulle arbetas fram. Resultatet blev EKMR som trädde i kraft år 1953 och som till stor del bygger på FN:s Allmänna förklaring.³⁷ EKMR kom att bli banbrytande i sitt slag men

---

³⁶ Danelius, 2015, s. 20.

³⁷ Danelius, 2015, s. 17.

tanke på att den var i traktatform bindande för medlemsstaterna och skyddade ett betydande antal fri- och rättigheter för alla människor utan hänsyn till nationalitet.³⁸

I de fall där EKMR ger ett svagare skydd än nationella bestämmelser eller andra konventioner så ska de senare nämnda skyddsbestämmelserna ha företräde framför EKMR enligt konventionens artikel 53. Skyddet som staterna ska upprätthålla gäller gentemot det allmänna. Detta skydd gäller var och en som befinner sig inom statens jurisdiktion och det görs ingen skillnad på konventionsstaternas egna medborgare och andra som inte är medborgare i den aktuella staten. Avgörande är därmed att den enskilde i fråga upprätthåller sig inom konventionsstatens jurisdiktion genom att tillfälligt vistas eller vara bosatt på statens territorium.³⁹

Europadomstolen utgör vid påstådda kränkningar av bestämmelserna i Europakonventionen det ensamma dömande organet.⁴⁰ Domar från Europadomstolen är folkrättsligt bindande för staten som är part i målet genom artikel 46 i EKMR. Europadomstolen har uttalat att de rättigheter som föreskrivs i konventionen ska vara praktiska och verkliga och därmed inte illusoriska och teoretiska.⁴¹ Domstolen har en subsidiär ställning genom det faktum att det är staterna själva som i första hand ska tillgodose att konventionens efterlevs inom statens jurisdiktion. Vid påstådda kränkningar av konventionen ska den enskilde först ha gjort ett försök att hävda sin rätt i den aktuella staten.⁴²

Den 1 januari 1995 trädde Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna i kraft, vilket innebär att Europakonventionen och de tilläggsprotokoll som ratificerats av Sverige gäller som lag. I samband med inkorporeringen tillfördes en bestämmelse i 2 kap 19 § regeringsformen (RF) (dåvarande 23 §) som föreskriver att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sverige åtaganden på grund av Europakonventionen.⁴³

---

³⁸ Kellberg, 1999, s. 7.

³⁹ Fisher, 2015, s. 42-44.

⁴⁰ Fisher, 2015, s. 73.

⁴¹ Gunner & Namli, 2005, s. 64-65.

⁴² Fisher, 2015, s. 44.

⁴³ Fisher, 2015, s. 77-78.

3.1.1 Rätten till tolk

I EKMR:s artikel 6.1 föreskrivs bestämmelser om rättvis rättegång vilket i sig är ett brett begrepp med ett antal grundläggande principer. En av de grundläggande principerna som ingår i begreppet är att en part ska bli hörd av domstolen och därmed få tillfälle att framföra vad han eller hon har att säga till stöd för sina ståndpunkter.⁴⁴ Andra grundläggande principer är t.ex. rätt att ta del av utredning, få tillfälle att yttra sig och att få tillgång till tolkning.⁴⁵ Rätt till tolk är alltså en förutsättning för att kunna få en rättvis rättegång som föreskrivs i artikel 6.1 då en part som inte kan förstå det talade språket i domstolen inte kan tillerkännas de rättigheter som anses nödvändiga för att denne ska kunna försvara sig på ett fullgott sätt.⁴⁶

Rätten till tolk finns även föreskriven i artikel 6.3 i konventionen som anger de speciella minimigarantierna i brottmål och som ska ses som viktiga exempel på de villkor och krav som alltid ska uppfyllas för att uppnå en rättvis rättegång.⁴⁷ I artikel 6.3 (a) föreskrivs det att den anklagade i brottmål har rätt att utan dröjsmål och på ett språk som han förstår underrättas om grunder för anklagelsen mot honom samt innebörden av denna. I fallet *Brozicek mot Italien* hade den tilltalade (Brozicek) mottagit en underrättelse på italienska men hävdade att han inte kunde tillgodogöra sig innehållet i underrättelsen på grund av språksvårigheter. Europadomstolen bedömde att denna händelse utgjorde ett brott mot bestämmelsen i artikel 6.3 (a) då det inte var påvisat att den tilltalade hade tillräckliga kunskaper i det italienska språket och att det legat på de italienska myndigheterna att se till att underrättelsen givits den tilltalade på ett för honom begripligt språk.⁴⁸

Vidare stadgas det i artikel 6.3 (e) att en som blivit anklagad för brott innehar rätten att utan kostnad bistås av tolk om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen. Det är domstolens uppgift att ta reda på om den tilltalade har sådana bristande kunskaper i det språk som används i domstolen så att denne inte kan följa och tillgodogöra sig rättegångens förlopp. Att en tilltalad vanligtvis talar ett annat språk eller inte har det talade språket i domstol som modersmål uppfyller inte det uppställda kriteriet i artikel 6.3 (e).⁴⁹ Det faktum att den tilltalades försvarare förstår det språk som används i domstolen tar dock inte bort den

---

⁴⁴ Danelius, 2015, s. 259-260.

⁴⁵ SOU 2008:125, s. 422.

⁴⁶ Danelius, 2015, s. 259-260.

⁴⁷ Danelius, 2015, s. 261.

⁴⁸ Danelius, 2015, s. 339-340.

⁴⁹ Danelius, 2015, s. 353.

tilltalades rätt till tolk. En tilltalad som uppfyller kraven som ställs upp för att åtnjuta rätt till tolk har däremot ingen rätt att begära att rättegången ska hållas på ett annat språk, som den tilltalade begriper, än det officiella språket som i t.ex. Sverige är svenska.⁵⁰

Artikel 6.3 (e) ger inte endast rätt till tolk vid själva domstolsförhandlingen utan under hela brottmålsprocessen. Det innebär att rätten uppstår redan vid de första förhören under förundersökningen. Rätt till tolk innefattar även en rätt till tolkning av dokument och muntliga uttalanden som är nödvändiga för den tilltalade att förstå för att denne ska få en rättvis rättegång. Artikel 6.3 (e) anger vidare att biståndet av tolk ska vara kostnadsfritt vilket också innebär enligt Europadomstolen att kostnaden för tolkning inte får återkrävas av den tilltalade i efterhand. Ibland är det nödvändigt att den aktuella myndigheten eller domstolen som anlitat tolktjänst utför kontroller för att säkerställa att tolkningen uppfyller skäligen kvalitetskrav för att rätten till tolk ska bli effektiv.⁵¹ Då det finns en relation mellan artikel 6.1 och 6.3 är det vanligt att en eventuell kränkning av konventionen i ett brottmålsförfarande medför att båda dessa punkter sammantagna anses gälla.⁵²

3.1.2 Rätten till domstolsprövning inom skälig tid

Rätten till domstolsprövning inom skälig tid stadgas i artikel 6.1 där det framgår att var och en ska vid prövning av en anklagelse mot honom för brott vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid. Kravet på skälig tid syftar till att handläggningen ska genomföras så snabbt som möjligt och utan orimliga dröjsmål. Rättigheten är av särskild vikt vid brottmål då den tilltalade i annat fall får leva i en ovisshet om sitt liv och öde i en längre tid än vad som anses som nödvändigt.⁵³

Europadomstolen har i flera fall stått inför uppgiften att ta ställning till hur tidsperioden skälig tid i artikel 6.1 ska beräknas. Domstolen har uttalat att tiden som är relevant börjar den dag då personen i fråga kan anses vara anklagad för ett brott. Detta sker när en åtgärd vidtagits av myndigheterna som resulterat i att den anklagades situation påverkats väsentligt av misstanken mot honom. Exempel på sådana åtgärder är påbörjande av förundersökning, underrättelse om misstanke om brott, anhållande eller häktning. I den relevanta tidsperioden

---

⁵⁰ Dijk & Hoof, 1998, s. 477.

⁵¹ Danelius, 2015, s. 353.

⁵² Danelius, 2015, s. 339.

⁵³ Fisher, 2015, s. 58-59.

bedöms slutpunkten vara den dag då en slutligt dom fastställts. När en dom meddelats men parten inte direkt meddelats den så anses slutpunkten vara då parten blivit delgiven domen. I de fall när domen och domskälen i huvuddrag underrättats parterna men inte den skriftliga domen så är det mottagandet av den skriftliga domen som är slutpunkten.⁵⁴

När den relevanta tidsperioden har blivit fastställd så ska det göras en bedömning om huruvida denna tidsperiod har varit skälig eller inte. Denna bedömning går inte att göra utan ett konkret fall där de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall tas i beaktande.⁵⁵ Europadomstolen har dock ställt upp tre kriterier som ska tas i beaktande vid en prövning som är hur pass komplicerat målet har varit, hur parterna handlat och agerat under förfarandet och hur domstolar och myndigheter har handlagt målet.⁵⁶ Stater har i vissa fall angett att arbetsbördan på deras domstolar varit för stor för att kunna arbeta snabbare och att förseningar berott på omplaceringar av domare, sjukdomar och administrativa orsaker. Sådana ursäkter har dock inte accepterats av Europadomstolen som framhållit att respektive stat är ansvarig för att domstolarna i landet har kapacitet att fullgöra förpliktelserna enligt konventionen och för att deras rättssystem organiseras därefter.⁵⁷ Om en part anser att hans eller hennes rätt till avgörande inom skälig tid, som stadgas i artikel 6.1, inte tillgodosetts har denne rätt att ta upp frågan angående dröjsmålet i inhemsk domstol och kräva gottgörelse, enligt artikel 13 i EKMR.⁵⁸ I brottmål kan en sådan upprättelse tillhandahållas genom bland annat nedsättning av straffet.⁵⁹

Det finns en bestämmelse i artikel 5.3 som liknar bestämmelsen i artikel 6.1. Artikel 5.3 stadgar att den som är anhållen eller häktad ska ha rätt till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i väntan på rättegång. Det ska dock noteras att begreppet skälig tid i de två olika föreskrifterna inte har samma betydelse. När en person är frihetsberövad bör strängare krav på skyndsamhet gälla då personen i fråga är berövad sin frihet. Därmed bör en i allmänhet kortare tid accepteras än den som är tillåten i artikel 6.1 där det huvudsakliga syftet är att främja snabbhet i rättsskipningen. Detta innebär alltså att ett dröjsmål som är förenligt med artikel 6.1 kan samtidigt stå i strid med artikel 5.3 trots att det är exakt samma dröjsmål.⁶⁰ Det

---

⁵⁴ Danelius, 2015, s. 321-322.

⁵⁵ Dijk & Hof, 1998, s. 446.

⁵⁶ Danelius, 2015, s. 323.

⁵⁷ Danelius, 2015, s. 325-326.

⁵⁸ Fisher, 2015, s. 59.

⁵⁹ Danelius, 2015, s. 325.

⁶⁰ Danelius, 2015, s. 320-321.

ska vidare noteras att Sverige varit inblandad i ett antal fall avseende huruvida kravet på skälig tid kränkts eller inte, där Sverige i ett antal fall fått kritik från Europadomstolen.⁶¹

3.2 EU-rätt

Sedan den 1 januari 1995 är Sverige medlem i EU och är därmed bunden av EU:s rättsordning. Detta påverkar inte bara Sverige som medlemsstat utan även de människor som bor i landet. I praktiken finns det knappast något rättsområde som undgår att direkt eller indirekt påverkas av EU-lagstiftningen.⁶² EU-rättens källor kan delas in i sju olika kategorier som bland annat är primärrätt och sekundärrättsliga lagstiftningsakter. Primärrätten är den centrala rättskällan med fördrag, tillhörande protokoll och förklaringar som innehåller vissa konkreta rättigheter och skyldigheter för enskilda, varför den kan liknas vid svensk grundlag. De sekundärrättsliga lagstiftningsakterna består av lagstiftning som syftar till att uppnå uppsatta mål inom unionen. Dessa betecknas som sekundärrätt då de måste vara förenliga med primärrätten och kan ta form av förordning, direktiv och beslut.⁶³

3.2.1 EU-stadgan

Till primärrätten hör EU-stadgan som utformades genom ett särskilt konvent och som år 2009 beslutades av EU:s stats- och regeringschefer vara rättsligt bindande genom Lissabonfördraget. I huvudsak rörde det sig om sådana allmänna rättsprinciper som egentligen redan tillämpades och skyddades av EU-domstolen men som i och med Lissabonfördraget kodifierades och därför blev lättare att urskilja. EU-stadgans innehåll samlar rättigheter och principer som motsvarar medlemsländernas gemensamma författningstraditioner så som bestämmelser i nationella grundlagar och även internationella förpliktelser som främst motsvarar de i Europakonventionen.⁶⁴ Ett sådant exempel är artikel 47 i stadgan som föreskriver att var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång.

---

⁶¹ Se Cameron, 2014, s. 107.

⁶² Derlén m.fl., 2010, s. 3.

⁶³ Derlén m.fl., 2010, s. 39.

⁶⁴ Se Sy, Sarah, Faktablad om Europeiska unionen – Respekt för de grundläggande rättigheterna i unionen, *Europaparlamentet*, oktober 2016, [http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuid=FTU_2.1.2.html] Hämtad 2016-12-05.

Trots utarbetandet av EU-stadgan har unionen som sådan ännu inte anslutit sig till EKMR men enligt artikel 6.2 fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) framgår det att EU är skyldig att ansluta sig till den, trots att unionens samtliga medlemsstater redan är anslutna till konventionen. Ett sådant anslutande skulle innebära att unionen underkastas Europadomstolens jurisdiktion vilket innebär att även en tredjelandsmedborgare som befinner sig på unionens territorium kan direkt vända sig till Europadomstolen för att bestrida olika rättsakter som antas av EU. Förhandlingar angående anslutandet till EKMR pågår för närvarande mellan EU och Europarådet.⁶⁵

3.2.2 Direktiv om rätt till tolkning vid straffrättsliga förfaranden

Europaparlamentets och rådets direkt 2010/64/EU utfärdades den 20 oktober 2010 i Strasbourg och innehåller 11 artiklar om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Artikel 2 i direktivet stadgar rätten till tolk för misstänkta eller tilltalade som inte behärskar förfarandespråket under det straffrättsliga förfarandet. Dessa förfaranden avser bland annat polisförhör och alla domstolsförhandlingar. Denna rätt ska medlemsstaterna se till att tillgodose den misstänkta eller tilltalade utan dröjsmål. Artikel 2.5 stadgar rätten för misstänkta eller tilltalade som tillhandahållits tolkning att klaga på att tolkningens kvalitet är otillräcklig för att kunna garantera ett rättvist förfarande. Samma artikel ger även rätt att angripa ett beslut om att det inte finns ett tolkbehov. Slutligen stadgar artikel 2.8 att den tolkning som tillhandahålls ska vara av så hög kvalitet att ett rättvist förfarande kan garanteras genom att den misstänkta eller tilltalade tydligt förstår vad denne anklagats för och kan försvara sig.

Artikel 4 i direktivet anger att samtliga kostnader avseende tolkning genom tillämpning av artikel 2 ska stanna på medlemsstaterna oavsett vad resultatet av förfarandena blir. Vidare stadgar artikel 5 att konkreta åtgärder måste vidtas av medlemsstaterna för att kunna garantera att tolkningen håller den kvalitet som uppges i artikel 2.8. För att främja ändamålsenlig tolkning och effektiv tillgång ska medlemsstaterna enligt artikel 5.2 sträva efter att upprätta ett register över självständiga tolkar som har lämpliga kvalifikationer. I artikel 6 stadgas att de särskilda förhållandena som gäller vid användande av tolk ska uppmärksammas vid

---

⁶⁵ Sy, Sarah, Faktablad om Europeiska unionen – Respekt för de grundläggande rättigheterna i unionen, *Europaparlamentet*, oktober 2016, [http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.2.html] Hämtad 2016-12-05.

utbildning av domare, åklagare och andra domstolsaktörer som deltar i det straffrättsliga förfarandet för att garantera ändamålsenlig och effektivt kommunikation.

3.2.3 Direktiv om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU utfärdades den 25 oktober 2012 i Strasbourg och innehåller 6 kapitel med totalt 32 artiklar om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF. I kapitel 1 artikel 1 stadgas syftet med direktivet vilket bland annat är att säkerställa att brottsoffer kan medverka i det straffrättsliga förfarandet. I artikel 2 definieras vad som menas med brottsoffer vilket är en fysisk person som lidit någon form av skada eller ekonomisk förlust till följd av ett brott och även familjemedlemmar till en person som avlidit till följd av ett brott.

I kapitel 2 artikel 3 stadgas brottsoffrets rätt att förstå och bli förstådd och att medlemsstaterna ska säkerställa att kommunikationen sker på ett enkelt och begripligt språk. Artikel 4 stadgar rätten att få information vid den första kontakten med en behörig myndighet utan dröjsmål. Artikel 5 berör rättigheter för brottsoffer i samband med brottsanmälan där brottsoffer som inte behärskar det aktuella språket ska säkerställas möjligheten att göra en brottsanmälan på ett språk som denne förstår eller genom att få språkligt stöd. Även den skriftliga bekräftelsen av brottsanmälan ska tillhandahållas brottsoffret på ett språk som denne förstår om brottsoffret inte förstår myndighetens språk. Vidare ska medlemsstaterna enligt artikel 6 säkerställa att brottsoffer, utan dröjsmål, erhåller information om det egna ärendet. Rätt till tolk stadgas i artikel 7.1 där det framgår att brottsoffer på begäran ska garanteras rätten till kostnadsfri tolkning, åtminstone när denne utfrågas, när brottsoffret inte förstår eller talar det språk på vilket det straffrättsliga förfarandet genomförs. Artikel 7.7 stadgar att den behöriga myndigheten ska bedöma om det föreligger ett tolkbehov och ett beslut om att inte tillhandahålla tolkning får överklagas av brottsoffer. Kapitel 3 stadgar brottsoffers rätt att delta i det straffrättsliga förfarandet.

4 Svensk rätt

I detta kapitel kommer svensk gällande rätt som berör rätten till tolk och rätten till avgörande inom skälig tid att beskrivas genom en framställning av lag, förarbeten, praxis och doktrin.

4.1 Rätten till tolk

I 5 kap. 6 § första stycket första meningen RB regleras rätten till tolk för en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten och inte behärskar det svenska språket. Denna rätt är fakultativ i och med att den föreskriver att rätten *får* anlita en tolk i den situationen. Däremot är styckets andra mening obligatorisk och föreskriver att rätten *ska* anlita en tolk vid sammanträdet inför rätten om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska. I bestämmelsens andra stycke regleras kravet att rätten ska i första hand, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad och i annat fall ska en annan lämplig person förordnas som tolk vid sammanträdet inför rätten. I fjärde stycket stadgas att den som står i förhållande till saken eller parten och som kan tänkas påverka tolkens tillförlitlighet inte får anlitas. I 5 kap. 7 § RB stadgas det att tolken ska avlägga ed inför rätten om att han eller hon efter bästa förstånd ska fullgöra uppdraget. Tolkkostnader som uppstår av tolkning på uppdrag av staten ska betalas av allmänna medel enligt 5 kap. 8 § RB och kan inte åläggas part som rättegångskostnad.⁶⁶

Enligt huvudregeln i 5 kap. 10 § 1 st. RB ska parter och andra som ska delta i ett sammanträde inför rätten, t.ex. tolk, infinna sig på plats där sammanträdet hålls. I bestämmelsens andra stycke finns ett undantag som föreskriver att rätten får besluta att en annan som avses i första stycket, i detta fall en tolk, får delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring om det t.ex. medför onödiga kostnader eller olägenheter om den deltagande måste infinna sig på plats. I och med detta tillåts både telefon- och videotolkning i svenska domstolar om det uppfyller kraven i bestämmelsen andra och tredje stycke.

Rätt till tolk får även anses ingå i bestämmelsen i 2 kap. 11 § 2 st. RF som stadgar att en rättegång ska genomföras rättvist och är direkt inspirerad från artikel 6.1 Europakonventionen där rätt till tolk är en av de grundprinciper som innefattas i begreppet en rättvis rättegång.⁶⁷

4.1.1 Allmänt kring rätten till tolk

Bestämmelsen i 5 kap. 6 § 1 st. RB är inte endast för hänsynstagande till part som inte behärskar det svenska språket, utan hänger också samman med det grundlagsfästa kravet på en rättegångs offentlighet enligt 2 kap. 11 § RF. Enligt 10 § språklagen (2009:600) är svenska

---

⁶⁶ Se Ekelöf, 2016, s. 196.

⁶⁷ Bull & Sterzel, 2015, s. 79; Prop. 2009/10:80, s. 160; Se även Danelius, 2015, s. 259-260.

det officiella språket i Sverige vilket medför att svenska är det språk som ska användas i domstolen. Eftersom allmänheten ska kunna ta del av allt som sägs vid domstolen förutsätts det att förhandlingarna hålls på svenska vilket innebär att när en person som inte behärskar svenska ska höras så ska detta då tolkas till svenska.⁶⁸ I vissa fall kan kontakten mellan rätten och personer vara av informellt slag och dessa kontakter får anses vara inräknade i paragrafens ordalydelse. Om rätten nöjer sig med att låta en anhörig hjälpa till med tolkningen får denna person inte anlitas som tolk då rätten har svårt att bedöma personens kvalifikationer och det blir inte en ojävig situation, som uppställs som ett krav enligt paragrafens fjärde stycke. Därför bör den lösningen endast användas i undantagsfall och endast i de fall då den som ska höras mestadels behärskar svenska men kan behöva hjälp med vissa förklaringar, uttryck och ord. I sådant fall betraktas den anhörige som rättegångsbiträde och ska därför inte avlägga någon tolked och har inte heller rätt till någon ersättning.⁶⁹

I andra stycket framgår det att en auktoriserad tolk först och främst ska anlitas och dessa tolkar auktoriseras av myndigheten Kammarkollegiet genom ett kunskapsprov. Det är samma myndighet som utövar tillsyn över tolkarnas verksamhet och för register över vilka som är auktoriserade och skickar ut förteckningen till bl.a. domstolarna och åklagarmyndigheterna.⁷⁰ Även i de fall en auktoriserad tolk anlitas bör det beaktas att det kan föreligga en betydande risk att en innebörd av en term som används i speciell juridisk betydelse kan missuppfattas då även s.k. rättstolkar oftast endast har en begränsad juridisk skolning.⁷¹ JK har framhållit att tolkens uppdrag enbart består av att så ordagrant och begripligt som det är möjligt översätta det som sägs mellan rätten eller parterna och den som hörs. Tolken ska alltså inte själv ingripa i förhöret och förhørsledaren ska alltid rikta frågorna till den hörde och inte till tolken.⁷²

JO har uttalat i ett ärende att det är en del av rättens processledande uppgift att utföra kontroll av att tolken riktigt begriper och utför sitt uppdrag i målet på ett korrekt sätt och om det inte är fallet är rättens ordförande skyldig att uppmärksamma tolken om detta på ett lämpligt sätt. JO har även ansett det vara till fördel att anlita samma tolk vid både förundersökning och huvudförhandlingen i brottmål.⁷³ Samtliga som förordnas av t.ex. polis, åklagare och domstol som tolk i ett mål omfattas av bestämmelserna rörande tystnadsplikt som regleras i

---

⁶⁸ Ekelöf, 2016, s. 191-192.

⁶⁹ Se Fitger m.fl., (30 juni 2016, Zeteo), kommentaren till 5 kap 6 §.

⁷⁰ Se Fitger m.fl., (30 juni 2016, Zeteo), kommentaren till 5 kap 6 §.

⁷¹ Ekelöf, 2016, s. 194-195.

⁷² Backe, SvJT 1975, s. 488.

⁷³ JO 1968 s. 52-53.

offentlighets- och sekretesslagen. Det framgår vidare av 49 kap. 3 § andra stycket och 5 § RB att beslut av rätten om anlitan av tolk inte kan överklagas särskilt.⁷⁴

Det finns vidare en föreskrift i 23 kap. 16 § RB som stadgar rätten till tolk under förundersökning. I bestämmelsen andra stycke framgår det att under förundersökning ska 5 kap. 6 och 8 §§ RB tillämpas vilket innebär att samma regler kring tolkning gäller vid förundersökning. Före tillkomsten av denna bestämmelse ansågs reglerna i 5 kap om tolkning i domstol vara analogt tillämpliga för förundersökning i brottmål. Den nuvarande bestämmelsen stadgar alltså att vid förhör under förundersökning föreligger det en obligatorisk rätt till tolk för den som är misstänkt för brott eller är målsägande och som inte behärskar det svenska språket. Vid förhör med andra personer innebär hänvisningen till 5 kap. 6 § RB att det finns en möjlighet att anlita en tolk.⁷⁵

4.1.2 Misstänkt eller tilltalad och målsägande

Den aktuella utformningen av 5 kap. 6 § 1 st. RB gällande rätten till tolk för en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar det svenska språket är obligatorisk då det står *ska* till skillnad från *får* som det stod tidigare innan ändringen år 2013 då rätten var fakultativ. Det var direktivet⁷⁶ om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden som påkallade en förändring av bestämmelsen.⁷⁷

Ett av motiven till ändringen i 5 kap. 6 § RB gällande misstänkta och tilltalades rätt till tolk var att den dåvarande generella bestämmelsen behövde kompletteras med en obligatorisk regel för just tilltalade och misstänkta i brottmål. Detta ansågs nödvändigt, trots att den praktiska tillämpningen av den dåvarande regleringen i stort redan då uppfyllde direktivets krav, då direktivet uttryckligen krävde en obligatorisk reglering. I samband med detta tydliggjordes begreppet *behärskar svenska* där regeringen uttalade att begreppet innebär att personen i fråga bör ha så pass mycket färdighet i att förstå och tala svenska så att denne kan tillvara sin rätt vid sammanträdet.⁷⁸ Den obligatoriska rätten till tolk för tilltalade och misstänkta skulle även gälla under förundersökningen då detta ställdes upp som ett krav i

---

⁷⁴ Se Fitger m.fl., (30 juni 2016, Zeteo), kommentaren till 5 kap 6 §.

⁷⁵ Se Fitger m.fl., (30 juni 2016, Zeteo), kommentaren till 23 kap 16 §.

⁷⁶ Europaparlamentet och rådets direktiv 2010/64/EU.

⁷⁷ Se Prop. 2012/13:132.

⁷⁸ Prop. 2012/13:132, s. 20-22.

direktivet och en bestämmelse i 23 kap. RB skulle införas gällande rätt till tolkning under förundersökning.⁷⁹

Den obligatoriska bestämmelsen gällande misstänkta och tilltalade i brottmål anses vara av stor vikt eftersom en tilltalad eller misstänkt i ett straffrättsligt förfarande som inte behärskar det svenska språket befinner sig i en särskilt utsatt situation och för att kunna uppnå kraven på rättvis rättegång, där personen i fråga kan förstå vad denna anklagats för och få en möjlighet att kunna försvara sig, krävs tillgång till tolkning och då specifikt kvalificerad tolkning.⁸⁰ Syftet med den nya bestämmelsen var alltså att tillförsäkra den tilltalade eller misstänkte vid samtliga sammanträden en rättvis rättegång genom att denne ges möjligheten att följa hela sammanträdet och kunna försvara sig på ett språk som han eller hon behärskar.⁸¹

Ett par år senare ändrades bestämmelsen i 5 kap. 6 § 1 st. RB ännu en gång till följd av ytterligare ett direktiv⁸² som gällde brottsoffer och där det bland annat ställdes krav på att brottsoffer ska ha en obligatorisk rätt till tolk om denne inte behärskar språket i domstolen. I och med detta behövde Sverige vidta åtgärder för att leva upp till åtagandet enligt Brottsofferdirektivet då rätten till tolk för målsägande tidigare var fakultativ. I departementspromemorian Genomförande av Brottsofferdirektivet anfördes det att rätten till tolk för part, vittne eller någon annan förhörsperson som inte behärskar svenska språket skulle vara obligatorisk och att rätten därmed skulle ha en skyldighet att anlita tolk i samtliga fall.⁸³

Regeringen instämde till viss del med förslaget som framfördes i departementspromemorian men ansåg dock att det endast var målsägandens rätt till tolk som skulle ha en obligatorisk reglering eftersom det endast var det som direktivet ställde krav på. Det konstaterades vidare att det i realiteten regelmässigt anlätades en tolk för en målsägande som inte behärskar språket men för att kravet i direktivet skulle med säkerhet vara uppfyllt var detta inte tillräckligt. Därför skulle en obligatorisk skyldighet att anlita tolk för målsägande som inte behärskar det svenska språket införas i svensk rätt.⁸⁴

---

⁷⁹ Prop. 2012/13:132, s. 23.

⁸⁰ SOU 2012:49, s. 4 och 39.

⁸¹ Prop. 2012/13:132, s. 50.

⁸² Europaparlamentet och Rådets direktiv 2012/29/EU.

⁸³ Ds. 2014:14, s. 27 och 86.

⁸⁴ Prop. 2014/15:77, s. 14-16.

Målsägandens rätt till tolk ska vidare gälla oavsett om en tolk begärts av målsäganden eller inte och den ska vara tillämplig vid samtliga sammanträden inför rätten och bestå under hela sammanträdet oavsett om målsäganden kallats som part eller i bevissyfte. Motiven till detta är att en målsägande som part har ett intresse av att förstå allt som sägs och sker vid en förhandling för att kunna tillvarata sin rätt och anses därför medverka aktivt under hela förhandlingen och för målsäganden som förhörs i bevissyfte ska detsamma gälla då denne kallats att närvara under hela förhandlingen.⁸⁵ De två lagändringarna medförde alltså att rätten till tolk för misstänkta eller tilltalade och målsägande gick från att vara fakultativ till obligatorisk.

4.1.3 Tolknings kvaliteten

Som tidigare nämnts föreskrivs det i 5 kap. 6 § 2 st. RB att en auktoriserad tolk i första hand, om det är möjligt, ska förordnas som tolk i rätten. Detta innebär att domstolen måste anstränga sig för att få tillgång till en auktoriserad tolk och om en sådan inte finns tillgänglig vid ett planerat sammanträde ska domstolen väga fördelarna med att ha en auktoriserad tolk mot konsekvenserna av att sammanträdet skjuts upp till ett senare tillfälle när en auktoriserad tolk finns tillgänglig. I de fall domstolen anlitar en tolk som inte är auktoriserad är det av stor vikt att en så kompetent person som möjligt anlitas för uppdraget.⁸⁶ Detta stycke tillkom genom lagändringen år 2013 med motivet att det är en förutsättning för en rättssäker handläggning att tolkningen i brottmålsförfarandet är av god kvalitet. Därför ansåg utredningen, som tillsattes av regeringen på grund av direktivet om tolkning och översättning vid straffrättsligt förfarande, att det skulle införas ett krav på att rättstolk eller annan auktoriserad tolk i första hand skulle anlitas.⁸⁷

Regeringen höll med utredningens förslag till viss del. Regeringen ansåg att om möjligheten fanns så skulle en tolk eller översättare som var auktoriserad anlitas och i andra hand skulle en annan lämplig person förordnas. Regeringen höll alltså inte med utredningen i den delen att först och främst en rättstolk skulle anlitas då regeringen ansåg att det inte var lämpligt i och med att beteckningen rättstolk inte var definierad i lag eller som yrkestitel utan endast var en annan beteckning på en auktoriserad tolk med specialkompetens inom tolkning i rättsväsendet. Dock menade regeringen att den synpunkten inte skulle förhindra att den

---

⁸⁵ Prop. 2014/15:77, s. 16-17.

⁸⁶ Prop. 2012/13:132, s. 50.

⁸⁷ SOU 2012:49, s. 66.

auktoriserade tolken som i första hand skulle anlitas innehar en specialkompetens för just tolkning inom rättsväsendet utan att detta skulle eftersträvas av domstolarna. Som skäl för det skärpta kompetenskravet anförde regeringen att det är viktigt att den tolkning som tillhandahålls inom rättsväsendet håller hög kvalitet utifrån rättssäkerhetssynpunkt och att eventuella brister och felaktigheter i tolkningen kan resultera i att domar och beslut fattas med ett oriktigt underlag.⁸⁸ Genom införandet av det nya stycket i bestämmelsen konstaterades det att ändringarna kunde antas leda till ökad rättssäkerhet för enskilda genom färre oriktiga domar samt att det skulle tillöka tron till rättsväsendet.⁸⁹

I ett fall från 1974 uttalade HD att felöversättningar av en förordnad tolk i en rättegång inte kan hänföras till rättegångsfel men att det däremot kan föreligga rättegångsfel om rätten håller huvudförhandling utan att ha biträde av tolk med rätt kvalifikationer om ett sådant tolkbehov föreligger hos någon av parterna eller andra förhörspersoner.⁹⁰ Mot bakgrund av direktiven, utredningens betänkande, regeringens proposition samt praxis får det anses vara tydligt att tolkningens kvalitet i brottmål är av stor vikt för att uppnå rättsäkerhet.

4.2 Rätten till avgörande inom skälig tid

Rätt till avgörande inom skälig tid samt andra särskilda tidsfrister och mål som ska behandlas skyndsamt finns lagreglerade i olika bestämmelser så som RF, RB och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). För syftet med denna uppsats kommer den allmänna bestämmelsen om avgörande inom skälig tid i 2 kap. 11 § 2st. RF att beskrivas samt de olika tidsfristerna för bland annat häktningsförhandlingar i 24 kap. 13 § RB, häktade mål i 24 kap. 18 § RB och ungdomsmål i 29 § LUL. Vidare kommer riktlinjer som finns i Domstolsverkets handbok och Åklagarmyndighetens RättsPM för mål med yrkande om utvisning att beskrivas.

4.2.1 Allmänna kravet i RF

I 2 kap. 11 § 2 st. RF stadgas att en rättegång ska genomföras inom skälig tid. Denna bestämmelse lades till i RF vid grundlagsreformen år 2010 och är direkt inspirerad från artikel 6.1 i EKMR som även den föreskriver att rättegången ska genomföras inom skälig tid.⁹¹

---

⁸⁸ Prop. 2012/13:132, s. 33-35.

⁸⁹ SOU 2012:49, s. 24; Prop. 2012/13:132, s. 48.

⁹⁰ NJA 1974 s. 221.

⁹¹ Bull & Sterzel, 2015, s. 79.

Rätten till rättegång inom skälig tid är absolut i den meningen att rättigheten inte kan begränsas genom annat än annan grundlag och gäller för alla enskilda som vistas i Sverige, även de som inte är svenska medborgare.⁹² De krav som ställs upp i artikel 6.1 EKMR anses vara grundläggande för en rättsstat och har varit tillämpliga i svensk lag sedan inkorporeringen av EKMR år 1995 där de svenska processreglerna anpassades till den och dess praxis vilket har gett EKMR genomslag i samband med både normgivning och i rättstillämpningen i den svenska rättsordningen. Dock fanns det ingen någon generell bestämmelse på konstitutionell nivå om rätten till avgörande inom skälig tid utan den överordnande föreskriften på just det området var artikel 6.1 i EKMR som i sin tur haft stor betydelse vid de svenska domstolarna avseende rättegångsförfarandet.⁹³ Den närmare innebörden av kravet på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid framgår av praxis från både Europadomstolen och svenska domstolar och i motiven till bestämmelsen tydliggör regeringen att den relevanta tidsperioden i brottmål börjar när en person kan sägas vara anklagad för brott och avslutas när det föreligger en slutlig dom. För att utreda om rätten kränkts görs prövningen genom en helhetsbedömning där det bland annat beaktas hur pass komplicerat målet varit, hur parterna agerat under förfarandet och hur domstolar och myndigheter handlagt målet.⁹⁴

Även fast bestämmelsen är inspirerad av artikel 6.1 i EKMR framförde regeringen i motiven att det inte ansågs vara lämpligt, från konstitutionell synpunkt, att knyta såväl ordalydelsen som tillämpningen av föreslagen ny grundlagsbestämmelse till en bestämd föreskrift i EKMR och den praxis som ständigt utvecklas av Europadomstolen. Anledningen till detta resonemang var främst att svårigheten att tolka de åtskilliga domar som meddelas av Europadomstolen varje år skulle kunna medföra att den föreslagna grundlagsbestämmelsen skulle få en annan innebörd än det som kunnat förutses och varit avsedd vid tillkomsten av bestämmelsen. Det påpekades vidare av regeringen att även fast innehållet i EKMR påverkas av domar från Europadomstolen och därmed också får betydelse för svensk rättstillämpning genom folkrättsliga förpliktelser så bör inte Europadomstolens framtida praxis utan vidare kunna påverka innehållet i svensk grundlag.⁹⁵

---

⁹² Prop. 2009/10:80, s. 163.

⁹³ Prop. 2009/10:80, s. 158-159.

⁹⁴ Prop. 2009/10:80, s. 161.

⁹⁵ Prop. 2009/10:80, s. 160.

I ett svenskt rättsfall från år 2003 var en av frågorna huruvida rättegången där en man åtalats för trolöshet mot huvudman och grov förskrivning hållits inom skälig tid och om särskild gottgörelse gällande påföljdsbestämningen i brottmål skulle göras. Målet togs upp i HD där det först konstaterades att det inte fanns stöd för att ett åtal skulle avvisas eller ogillas på grund av att en rättegång inte hållits inom skälig tid, som den åtalade mannen yrkade, enligt svensk rätt. Istället framgick det i 29 kap. 5 § brottsbalken (BrB) att det vid straffmätningen skulle beaktas om det förelåg någon omständighet som skulle påkalla ett lägre fängelsestraff för den tilltalade än vad straffvärdet motiverat. En sådan uppenbar omständighet ansågs vara kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid som i sin tur uppfyllde kravet på effektivt rättsmedel som EKMR ställer upp. Vidare gjordes en bedömning av HD huruvida den relevanta tidsperioden i fallet, som uppgick till närmare nio år, var skälig eller inte. Det aktuella fallet var komplicerat vilket kan legitimera en längre handläggningsperiod, däremot ansågs tiden mellan delgivning av brottsmisstanke och åtal i målet som orimligt lång. Orsakerna till fördröjningen syntes bero på passivitet från polis- och åklagarmyndighet som i sin tur åberopade resursbrist som skäl för fördröjningen vilket inte godtas enligt Europadomstolen. Sammantaget anförde HD att de rådande fördröjningarna inneburit en kränkning av den tilltalades rätt till rättegång inom skälig tid och att han därför var berättigad till gottgörelse genom en lindrigare påföljd än det som annars skulle utdömts. Mannen dömdes till ett hälften reducerat fängelse på grund av kränkningen av rätten till rättegång inom skälig tid.⁹⁶

4.2.2 Mål med särskilda tidsfrister och skyndsamhetskrav

Häktning

När en person blivit anhållen enligt 24 kap. 6 § RB och anhållandet inte hävs ska en häktningsframställan göras utan dröjsmål och senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet enligt 24 kap. 11-12 §§ RB. I 24 kap. 13 § RB stadgas att rätten ska utan dröjsmål hålla förhandling i häktningsfrågan om en häktningsframställan har gjorts, dock får förhandlingen aldrig hållas senare än fyra dygn efter ett gripande eller det att anhållningsbeslutet verkställts. Bestämmelsen ändrades år 1995 där den tidigare lydelsen föreskrev att förhandlingen skulle hållas samma dag som häktningsframställningen hade

---

⁹⁶ NJA 2003 s. 414. Se även NJA 2005 s. 462 för liknande fall och även resonemang kring gottgörelse med stöd av bestämmelserna i skadeståndslagen eller andra regler.

gjorts eller senast dagen efter samt att förhandlingen endast fick hållas senare om det fanns synnerliga skäl.⁹⁷

I motiven till lagändringen framförde regeringen att en mer öppen bestämmelse kring tidsfristen skulle medföra ökade möjligheter att ta hänsyn till fler faktorer när förhandlingen sätts ut. Som exempel framfördes det i motiven att domstolarna skulle få större utrymme att undvika att hålla förhandlingen under en helg som i sin tur både kan spara pengar och skapa bättre arbetsförutsättningar samt uppmärksammades omständigheten att det kan vara svårt att få tag på en kvalificerad tolk under en helg. Vidare uppmärksammades det att syftet bakom reformen var att skapa bättre förutsättningar för ett gott beslutsunderlag i häktningsfrågan då det är ett rättssäkerhetsintresse även för den misstänkte att utredningen är av god kvalitet så att denne inte genomgår en onödig häktning. Regeringen noterade även i motiven att den nya öppnare bestämmelsen inte skulle medföra att fyradygnsfristen genomgående skulle utnyttjas utan att syftet var att skapa ett mer flexibelt system. Genom det allmänna skyndsamhetskravet *utan dröjsmål* och skyndsamhetskravet som ligger i fyradygnsfristen uppfylls EKMR:s krav på skyndsamt domstolsprövning.⁹⁸

Häktade mål

I mål där den misstänkte är häktad ställs särskilda krav på skyndsamt enligt 45 kap. 14 § 2 st. RB där det stadgas att huvudförhandlingen i dessa fall ska påbörjas snarast och senast inom två veckor från den dag då åtalet väcktes om inte ett sammanträde⁹⁹ enligt 13 § hållits då förhandlingen i sådant fall ska påbörjas senast inom tre veckor från den dag då åtalets väcktes. Enligt bestämmelsens tredje stycke ges möjligheten till att påbörja huvudförhandlingen senare än vad som anges ovan när det är nödvändigt för att en särskild utredning om den tilltalades personliga förhållanden, som t.ex. kontraktsvård, ska hinna färdigställas eller på grund av en åtgärd som avses i 11 eller 12 § samt på grund av målets omfattning eller någon annan omständighet.

Innan lagändringen år 2010 var den yttersta tidsfristen en vecka med möjlighet till undantag där det var nödvändigt på grund av komplettering av utredningen, målets omfattning eller

---

⁹⁷ Prop. 1995/96:21, s. 4.

⁹⁸ Prop. 1995/96:21, s. 10-14.

⁹⁹ Rätten har ett ansvar att verka för att brottmål förbereds på ett relevant sätt i syfte att kunna genomföra huvudförhandlingen på ett ändamålsenligt sätt. I omfattande mål eller om målets beskaffenhet kräver det får sådana förberedelser ske vid ett sammanträde, se 45 kap 13 § RB samt Domstolsverkets handbok, avsnitt 3.9.

annan omständighet. Syftet med den korta tidsfristen var att den tilltalades frihetsförlust inte skulle vara längre än vad som var absolut nödvändigt. Som skäl för lagändringen framförde regeringen att det fanns anledning att ifrågasätta om den korta tidsfristen verkligen väge tyngre än andra intressen som borde beaktas i sammanhanget, så som svårigheten att få alla parter att inställa sig till huvudförhandlingen med kort varsel och att få fram det underlag som behövs inför huvudförhandlingen. I motiven till lagändringen framförde dock regeringen att tvåveckorsfristen inte regelmässigt skulle tas i anspråk fullt ut och att det allmänna skyndsamhetskravet lyfts fram genom stadgandet att förhandlingen ska ske *snarast* och *senast* inom två veckor.¹⁰⁰

År 2014 ändrades bestämmelsen ännu en gång där tidsfristen förlängdes med ännu en vecka i de fall ett förberedelsesammanträde enligt 45 kap. 13 § RB hållits. I motiven framfördes det att denna ändring gjordes för att det ska finnas en praktisk möjlighet att hålla ett sådant förberedelsesammanträde, som främjar att huvudförhandlingen kan hållas på ett ändamålsenligt sätt, i just häktade mål vilket inte var ovanligt. Dock noterades det att den tilltalades intresse av att frihetsberövandet blir så kort som möjligt väger tungt och att det även ska tas hänsyn till EKMR:s krav i artikel 5.3 som föreskriver att den som berövas friheten som misstänkt för brott ska ha rätt till rättegång inom skälig tid. Vidare anförde regeringen att detta förfarande inte fick användas endast för att kunna senarelägga huvudförhandlingen på grund av t.ex. planeringsskäl eller pressat arbetsläge och tiden för frihetsberövandet ska inte vara längre än absolut nödvändigt. Angående föreskriften kring när uppskov, som innan lagändringen reglerades i bestämmelsens andra stycke, kan ske ansåg regeringen att det krävdes ett förtydligande och ett kompletterande som specifikt rör situationen när utredningen kring den tilltalades personliga förhållanden inte är komplett. Ändringen gjordes med hänsyn till det faktum att fel påföljd kan bestämmas i tingsrätten i de fall en personutredning inte hunnit färdigställas vilket i sin tur leder till att domar överklagas i onödan till hovrätten.¹⁰¹

Ungdomsmål

I 29 § LUL föreskrivs att mål mot person som inte fyllt tjuugoett år alltid ska behandlas skyndsamt. I paragrafens andra stycke stadgas att de tidsfrister som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad ska iakttas om allmänt åtal väckts mot en person som inte

---

¹⁰⁰ Prop. 2009/10:182, s. 34-39.

¹⁰¹ Prop. 2013/14:170, s. 27-30.

fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Det förtydligas dock att bestämmelsen i 45 kap. 14 § 2 st. 2 meningen RB inte ska tillämpas.

Bestämmelsen i 45 kap 14 § 2 st. RB ändrades genom lagstiftning år 2010 i samband med att den yttersta tidsfristen förlängdes från en vecka till två veckor som då även skulle tillämpas på mål där den åtalade är under arton år. Däremot skulle inte ändringen i bestämmelsens andra mening som tillkom genom lagändring år 2014, som kunde medföra att tidsfristen utökades ännu en vecka, tillämpas i mål där den som åtalats inte fyllt arton år då det är av särskild vikt att handläggningen genomförs skyndsamt när det gäller unga tilltalade.¹⁰² JO har även i ett inspektionsprotokoll uttalat att det är både utifrån den enskildes och utifrån samhällets synpunkt synnerligen viktigt att hjälp- och vårdinsatser sätts in så snabbt som möjligt när det gäller unga lagöverträdare varför processekonomiska skäl inte är lika starkt gällande i mål med unga tilltalade än i övrigt.¹⁰³

Mål med yrkande om utvisning

Om en misstänkt eller tilltalad inte är svensk medborgare och det rör allvarlig eller upprepad brottslighet ska åklagaren i målet alltid överväga och därefter ta ställning till frågan om utvisning. Om utvisning kan vara aktuellt ska åklagaren som regel framställa ett sådant yrkande i stämningsansökan. Om ett sådant yrkande framställs ska det utredas om det föreligger hinder för utvisning på grund av personens anknytning till Sverige där en proportionalitets- och skälighetsbedömning görs av domstolen.¹⁰⁴ I 8 kap. utlänningslagen (2005:716) finns bestämmelser om avvisning och utvisning där det är föreskrivet de fall när en icke svensk medborgare kan utvisas och inte. Det som tas i beaktande vid en bedömning är arten och omfattningen av brottsligheten, personens familje- och levnadsförhållanden samt den faktiska tiden denne vistats i landet och den anknytning som personen har överhuvudtaget.¹⁰⁵ I fall där det yrkats utvisning av den tilltalade eller misstänkte i målet bör målet behandlas skyndsamt och sättas ut till huvudförhandling utan onödiga dröjsmål.¹⁰⁶

---

¹⁰² Prop. 2013/14:170, s. 28-29.

¹⁰³ JO inspektionsprotokoll den 4 april 2006, dnr 776-2006, s. 3-4.

¹⁰⁴ Åklagarmyndigheten, RättsPM 2013:5, s. 3.

¹⁰⁵ Åklagarmyndigheten, RättsPM 2013:5, s. 16.

¹⁰⁶ Domstolsverkets handbok, 2003, stycke 3.10.2.

5 Rätten till tolk i praktiken och förslag på ändringar

I detta avsnitt kommer en beskrivning av hur rätt till tolk tillämpas i praktiken och hur tolksituationen ser ut vid tingsrätterna att göras genom en beskrivning av en enkätundersökning som Domstolsverket gjort år 2010 avseende användningen av tolkar vid Sveriges domstolar. Ytterligare en enkätundersökning avseende tolksituationen vid tingsrätterna i Sverige som framställts för just denna uppsats kommer att framställas. Vidare kommer Tolkprojekts rapport samt diverse artiklar rörande tolksituationen som uppdragats i dagstidningar att behandlas. Slutligen kommer förslag på ändringar som förts fram i Statskontorets rapport om effektivare användning av tolkar i domstol samt MYH:s rapporter om översyn och fler utbildningsvägar för kontakttolkar¹⁰⁷ att beskrivas. Det ska också noteras att det finns refererade fall då rättegång inom skälig tid kränkts men dessa fall har i princip aldrig haft med tolkning att göra utan oftast hänförs till andra resursbrister avseende bland annat åklagare och polis.¹⁰⁸ Det finns alltså inga tydliga exempel på när rättigheten kränkts på grund av att rätten till tolk ska upprätthållas varför detta inte kommer att behandlas under detta avsnitt utan kommer att diskuteras vidare i avsnitt sex.

5.1 Domstolsverkets enkätundersökning gällande tolkar i domstol

Domstolsverket fick i uppdrag av regeringen, genom regleringsbrevet för budgetåret 2010 avseende Sveriges Domstolar, att utreda i vilken utsträckning auktoriserade tolkar och rättstolkar används i de svenska domstolarna och huruvida de tolkar som används uppfattas som kvalificerade för uppdraget. Vidare skulle Domstolsverket lämna förslag på förändringar som skulle förbättra kvaliteten på tolkningen, om ett sådant behov skulle visa sig föreligga. Domstolsverket utförde uppdraget genom en enkätundersökning som skickades ut till 80 domstolar i Sverige där 65 av dessa domstolar besvarade enkäten. Uppdraget slutfördes genom Domstolsverkets rapport 2010:4 där resultatet av enkätundersökningen behandlades.¹⁰⁹

5.1.1 Användning av auktoriserade tolkar och rättstolkar

Domstolsverket började med att beskriva de olika tolkarna som är aktuella för domstolarna och dessa delades in i fyra olika kategorier, vilket var auktoriserade tolkar, rättstolkar, tolkar med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning och annan tolk. Auktoriserad tolk

---

¹⁰⁷ Definition av kontakttolk i denna uppsats, se MYH:s återrapportering, dnr MYH 2015/493, s. 8.

¹⁰⁸ Se NJA 2003 s. 414.

¹⁰⁹ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 8.

är en tolk som genomgått Kammarkollegiets kunskapsprov och därmed fått statlig auktorisation eller en tolk som fått auktorisation efter att ha visat upp utbildningsbevis över fullgjord tolkutbildning vid Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet (TÖI). Dessa tolkar har då prövats i terminologi som används i bl.a. vardagsjuridik. Rättstolk är en tolk som redan är auktoriserad och som besitter en specialkompetens efter att ha genomgått Kammarkollegiets prov för tolkning inom rättsväsendet. Tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning har genomgått en grundutbildning på antingen ett år på halvfart eller under två år på kvartsfart vid folkhögskola och studieförbund som innehåller moment som prövas i Kammarkollegiets auktorisationsprov och läggs upp enligt TÖI fastställda nationella kunskapsmål och vägledande studieplaner.¹¹⁰ Annan tolk, som är det begrepp som används i Domstolsverkets rapport, kan helt sakna utbildning eller ha någon annan slags utbildning än det som nämnts ovan. Över de auktoriserade tolkarna för Kammarkollegiet register och utövar tillsyn över deras verksamhet i enlighet med vad som stadgas i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare.¹¹¹

Enligt resultatet från enkätundersökningen ställer 60 % av domstolarna upp krav på att tolk som anlitas ska vara en auktoriserad tolk eller en rättstolk. Som skäl varför domstolarna inte ställde krav på rättstolk framfördes det att det inte finns rättstolkare i närområdet, att det blir dyrare då rättstolkarna måste resa långt, att de har högre arvode och att tolkförmedlingarna inte kunnat tillgodose önskemål om rättstolk.¹¹² I enkäten ställdes en fråga om domstolen använder sig av möjligheten till tolkning via video med syfte att utreda domstolens möjlighet att använda auktoriserade tolkar och rättstolkare då dessa befann sig på långt avstånd från domstolen. Endast 2 % uppgav att man använde sig av den möjligheten medan 63 % uppgav att man aldrig nyttjade möjligheten till videotolkning då domstolen ansåg sig sakna tekniken för att kunna genomföra tolkning via video eller att man inte tänkt på den möjligheten tidigare.¹¹³ Här bör det noteras att ändringar i tekniken mest troligt har gjorts, då rapporten skrevs år 2010, och med all sannolikhet har fler domstolar utrustats med videoteknik och att videotolkning därmed bör blivit mer uppmärksammat.

---

¹¹⁰ Tolk- och översättarinstitutet och Kammarkollegiet, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, s. 1-4

¹¹¹ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 9.

¹¹² Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 11.

¹¹³ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 12.

5.1.2 Kvaliteten på tolkar och tolkförmedlingarnas service

Hur domstolarna uppfattar kvaliteten på tolkar var av central betydelse i uppdraget, varför domstolarna i enkäten fick svara på hur kvaliteten avseende rättstolk, auktoriserad tolk, tolk med utbildningsbevis respektive annan tolk upplevts. Avseende kvaliteten på rättstolkarna ansåg 83 % av domstolarna som besvarade frågan att kvaliteten var mycket eller ganska hög. Gällande de auktoriserade tolkarna var det 67 % av domstolarna som besvarade frågan som ansåg att kvaliteten var mycket eller ganska hög. Beträffande tolkar med utbildningsbevis var antalet svar lågt, men av domstolarna som besvarade frågan ansåg 75 % att dessa tolkar höll en medelgod kvalitet. Till sist ansåg 79 % av domstolarna som besvarade frågan att kvaliteten på annan tolk är medelgod eller ganska låg. Utifrån dessa svar från domstolarna visade sig en tydligt fallande skala i kvalitet från rättstolk till annan tolk.¹¹⁴

I enkäten ställdes även en fråga om hur domstolarna uppfattar kvaliteten på tolkförmedlingarnas, som var ramavtalsleverantörer genom upphandling, tolkar och service. 53 % av domstolarna ansåg att kvaliteten på de förmedlade tolkarna var ganska eller mycket hög vilket bedömdes vara ett relativt gott resultat. Däremot såg resultatet gällande tolkförmedlingarnas service helt annorlunda ut då hela 71 % av domstolarna hade uppfattningen att den allmänna servicenivån var medelgod, ganska låg eller mycket låg. I samband med frågan lämnades det kommentarer av ett antal domstolar där det framfördes att kvaliteten på tolkarna varierade mycket, att bekräftelser från förmedlingarna kan komma sent, att det är långa kötider i telefon när kontakt ska tas med förmedlingen och att den första förmedlingen som ska kontaktas enligt ramavtalet sällan har auktoriserade tolkar.¹¹⁵

5.2 Enkätundersökning avseende tolksituationen vid Sveriges tingsrätter

För att få en bild av hur tolkar används och uppfattas i praktiken vid Sveriges tingsrätter har en enkät, som upprättats för uppsatsen syfte, skickats ut till samtliga 48 tingsrätter där både ordinarie domare, fiskaler, notarier och beredande jurister har betts att besvara frågorna i enkäten.¹¹⁶ Enkätens specifika frågor kommer tydligare beskrivas i avsnitten nedan, men sammanfattningsvis har just dessa frågor tagits med i enkäten för att få en uppfattning om hur stort tolkbehovet är, hur tillgängliga tolkarna är, vilken kompetens de besitter och hur aktörer

---

¹¹⁴ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 12-13. Det ska dock uppmärksammas att en auktorisation inte alltid säkrar en felfri tolkning, se Domstolsverket, rapport 2010:4.

¹¹⁵ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 13-14.

¹¹⁶ Här efter benämns som ”enkätundersökningen” eller ”enkäten”.

i tingsrätterna agerar vid specifika situationer som har med tolkning att göra. Enkätsvaren har delats upp geografiskt genom Götaland, Svealand och Norrland för att få en uppfattning om åsikterna kring tolkar skiljer sig åt beroende på var i landet domstolen befinner sig. Totalt är det 190 personer som besvarat enkäten där 88 personer är från Götaland, 67 personer från Svealand och 35 personer från Norrland. Såklart vore det önskvärt att kunna få en jämnare fördelning på svaren men då det finns fler domstolar i Götaland och Svealand är detta resultat inte förvånande. På grund av detta kommer resultatet av enkäten att beskrivas i procentsatser för att få en klarare bild av hur det ser ut i varje landsdel. Sex frågor av sju har förbestämda svarsalternativ med möjlighet att lämna en kommentar och den sjunde frågan är en helt öppen fråga. Det bör även noteras att alla tingsrätter inte besvarade enkäten och från vissa tingsrätter var det flera personer som besvarade den.¹¹⁷

5.2.1 Rådande tolkbehov, tillgänglighet och kompetens

För att få en uppfattning kring det rådande tolkbehovet ställdes en fråga i enkäten om hur många förhandlingar respektive enkätbesvarare deltagit vid som haft behov av tolk de senaste två åren och de svarsalternativ som fanns var över 100, mellan 50 och 100, mellan 25 och 50, mellan 10 och 25, mellan 1 och 10 och inga alls. I Norrland uppgav ca 34 % att i mellan 25 och 50 förhandlingar fanns ett tolkbehov och ca 29 % att det fanns i mellan 50 och 100 förhandlingar. Det visade sig alltså att ca 63 % uppgav att det funnits ett tolkbehov i mellan 25 och 100 förhandlingar de senaste två åren. I Svealand uppgav ca 33 % att det funnits tolkbehov i mellan 25 och 50 förhandlingar och samma procentsats uppgav att behovet funnits i mellan 50 och 100 förhandlingar. Detta innebär att 66 % anfört att ett tolkbehov förelegat i mellan 25 och 100 förhandlingar de senaste två åren. I Götaland uppgav hela 39 % att ett tolkbehov funnits i mellan 50 och 100 förhandlingar och 22 % att det funnits behov i mellan 25 och 50 förhandlingar. Därmed uppgav 60 % att det funnits tolkbehov i mellan 25 och 100 förhandlingar de senaste två åren. Utifrån dessa siffror går det att utläsa att det finns ett tydligt tolkbehov i tingsrätterna då hela 63 % av de personer som besvarade enkäten sammantaget över hela landet uppgett att det funnits ett tolkbehov i mellan 25 och 100 förhandlingar de senaste två åren.

---

¹¹⁷ Sjalva enkäten begränsades inte till endast brottmål, men den enda frågan som detta egentligen har någon betydelse för är första frågan om hur många förhandlingar som haft tolkbehov. Det är dock ett rimligt antagande att de flesta svaren avser just brottmål och utfallet av resultatet visar ändå på hur det till viss del ser ut i praktiken avseende tolksituationen vid huvudförhandlingar i brottmål och uppmärksammar eventuell problematik.

För att utreda tillgängligheten och kompetens på tolkar ställdes en fråga i enkäten om hur aktörerna upplever förutsättningarna att få tag på en tolk i ett visst specifikt språk. De svarsalternativ som fanns att välja mellan var att det är lätt att få tag på en tolk i ett visst språk och de är oftast väldigt duktiga, det är lätt att få tag på en tolk i ett visst språk men de saknar ofta rätt kompetens, det är svårt att få tag på en tolk i ett visst språk men de är oftast väldigt duktiga, det är svårt att få tag på en tolk i visst språk och de saknar ofta rätt kompetens och till sist övrigt. I Norrland har 23 % uppgett att det är lätt att få tag på en tolk men att de ofta saknar rätt kompetens och samma procentsats har uppgett att det är svårt att få tag på en tolk med att de oftast är väldigt duktiga. Hela 37 % svarade övrigt på denna fråga med kommentarer om att det är varierande kompetens och att tillgängligheten och kompetensen beror till stor del på vilket språk det gäller, då de större språken uppfattas som mer lättillgängliga och har fler kompetenta tolkar. En del svarspersoner uppgav att de inte hade någon uppfattning i frågan. I Svealand ansåg hela 40 % att det är lätt att få tag på en tolk och att de oftast är väldigt duktiga och 32 % besvarade frågan övrigt där liknande kommentarer som i Norrland lämnades. I Götaland uppgav 27 % att det är lätt att få tag på tolk och att de oftast är väldigt duktiga medan 33 % svarade övrigt med kommentarer likande både Norrland och Svealand. Detta visar att södra Sverige har större tillgång till tolkar i allmänhet och att dessa tolkar oftast besitter rätt kompetens för uppdraget medan i Norrland är det betydligt svårare att få tag i en tolk i ett visst språk och att kompetensen varierar.

För att få en uppfattning om hur tingsrätterna tänker kring rätten till tolk och rätten till avgörande inom skälig tid har en fråga ställts om aktörerna i tingsrätten upplever att det kan vara svårt att få tag på en kompetent tolk inom en sådan tid att förhandlingen kan hållas inom skälig tid eller inom speciella tidsfrister. De svarsalternativ som fanns att välja mellan var ofta, ibland, sällan, aldrig och övrigt. I Norrland svarade 31 % ibland och 29 % svarade ofta, vilket innebär att hela 60 % tycker att det är ofta eller ibland svårt att få tag på en kompetent tolk inom en viss tid. I Svealand svarade hela 43 % sällan och 34 % ibland och därmed anser ca 77 % att det sällan eller ibland är svårt att få tag på en kompetent tolk inom en viss tid. I Götaland svarade 40 % ibland och 26 % sällan, vilket resulterar i liknande siffror som för Svealand med noteringen att fler svarade ibland än sällan. Detta resultat visar att tingsrätterna, särskilt i Norrland, har svårt att alltid få tag på en tillräckligt kompetent tolk då de har vissa tidsfrister att förhålla sig till vilket är en central del i rätt till avgörande inom skälig tid och de specifika lagreglerade tidsfristerna.

5.2.2 Hur domstolsaktörerna handlar i specifika situationer

För att få en uppfattning kring hur domstolsaktörerna handlar i vissa specifika situationer i deras yrkesutövning vid tingsrätterna har frågan hur aktörerna vid tingsrätten löser situationen när det inte går att få tag på en tillräckligt kvalificerad och kompetent tolk ställts. De svarsalternativ som finns till frågan är skjuter upp förhandlingen, nöjer mig med sämre tolkning och övrigt. I Norrland svarade 31 % att de skjuter upp förhandlingen, 40 % att de nöjer sig med sämre tolkning och 29 % övrigt. Kommentarererna kopplade till övrigt var bland annat att tolkningen i vart fall måste vara godtagbar för att kunna nöja sig med den, att det beror på om det finns särskilda tidsfrister och att det inte alltid går att avgöra kompetensen i förväg då det inte alltid går att få tag på en rättstolk eller auktoriserad tolk. I Svealand svarade 27 % att de skjuter upp förhandlingen, 30 % att de nöjer sig med sämre tolkning och 43 % övrigt. I kommentarerna kopplade till övrigt framgår bland annat att det är svårt att bedöma kompetensen i förväg, att vissa mål inte går att skjuta upp (t.ex. häktade mål), att det alltid går att få tag på en telefontolk och en stor del kommenterade att de inte hade någon uppfattning eller erfarenhet i frågan. I Götaland uppgav 23 % att de skjuter upp förhandlingen, 40 % att de nöjer sig med sämre tolkning och 37 % övrigt. Kommentarererna som nämnts under övrigt är bland annat att det är svårt att förutse kompetensen i förväg, att de i vissa fall tvingas att anlita en tolk som inte är rättstolk och vissa kommenterade att de inte hade erfarenhet eller uppfattning i frågan. Utifrån detta resultat går det att utläsa att fler väljer att nöja sig med sämre tolkning än att skjuta upp förhandlingen.

För att få en bild av hur aktörerna i tingsrätten hanterar en situation när det uppmärksammas under förhandlingen att tolken saknar den kompetens som krävs för uppdraget ställer enkäten frågan om hur aktörerna löser en situation när det uppmärksammas under en pågående förhandling att tolken saknar rätt kompetens. De svarsalternativen som finns till frågan är avbryter förhandlingen och skjuter upp den till ett senare tillfälle, tar en paus i förhandlingen och försöker genast få tag på en tolk med rätt kompetens, nöjer mig med sämre tolkning och fortsätter med förhandlingen och övrigt. I Norrland svarade 66 % att de tar en paus i förhandlingen och försöker få tag på en kompetent tolk. I Svealand svarade 32 % att de tar en paus i förhandlingen medan hela 50 % svarade övrigt. Till övrigt kommenterades av vissa aktörer att de först tar en paus och om de inte får tag på en kompetent tolk så skjuter de upp förhandlingen, att det är svårt att avgöra en tolks kompetens då aktörerna oftast inte förstår det andra språket, att det beror på hur pass dålig tolkningen är och vissa uppgav att de inte hade

någon uppfattning eller erfarenhet i frågan. I Götaland svarade 47 % att de tar en paus i förhandlingen och försöker hitta en kompetent tolk och 31 % svarade övrigt. I kommentarerna uppgav vissa aktörer att det aldrig går att veta om man kan få tag på en mer kompetent tolk, att det beror på om det finns några särskilda tidsfrister att hålla sig till, att de först tar en paus och sedan avbryter om ingen kompetent tolk hittas och vissa uppgav att de inte har någon uppfattning eller erfarenhet i frågan. Genom detta resultat går det att utläsa att de flesta väljer att ta en paus och försöker få tag på en kompetent tolk och om de inte får tag på en tolk som är tillräckligt kompetent avbryter de förhandlingen men även att många inte har en uppfattning i frågan.

För att få en ytterligare tydlig bild på hur aktörer vid tingsrätterna tänker kring kompetenta tolkar och specifika tidsfrister har det i enkäten frågats om aktörerna tycker att det är lättare att "blunda" för att en tolk inte har rätt kompetens när det kommer till mål som har korta tidsfrister, som t.ex. häktade mål. De svarsalternativ som fanns att välja på var ja då det inte finns så mycket till val eftersom det är lagstadgade korta tidsfrister och de måste därmed avgöras snabbt, nej då dessa mål är minst lika viktiga och därmed ska samma rätt till rättvis rättegång finnas och övrigt. I Norrland svarade 49 % ja, 37 % nej och 14 % övrigt. Kommentarer kopplade till övrigt var bland annat att tidsfristerna alltid måste hållas och att det saknas generellt kompetens i stor utsträckning. I Svealand svarade 36 % ja, 40 % nej och 24 % övrigt. Under övrigt uppgavs det bland annat att det är svårt att avgöra en tolks kompetens, att det kan vara problematiskt med korta tidsfrister och tolkbehov och en del uppgav att de inte har någon uppfattning eller erfarenhet i frågan. I Götaland svarade 40 % ja, 39 % nej och 21 % övrigt. Kommentarer till övrigt var bland annat att de kan tänka sig frågå kravet på rättstolk, att det är extra viktigt att det blir rätt tolkning i dessa mål och en del angav att de inte har någon uppfattning eller erfarenhet i frågan. Utifrån resultatet går det att utläsa att det är tämligen splittrat då nästa lika många svarat ja som nej, med undantag från Norrland där fler svarade ja. Det ska dock noteras att en relativt stor del inte hade någon uppfattning i frågan.

5.2.3 Förmedling av tolkar – privat eller statligt?

Enkäten har också haft som syfte att utreda vad de olika aktörerna vid tingsrätterna i Sverige anser om tolkförmedlingar, som i dagsläget vanligtvis är privata och upphandlas genom offentlig upphandling, och om de anser att det är bra som det är idag eller om de tycker att det

borde ske en förändring. Därför ställdes en öppen fråga i enkäten om aktörerna skulle föredra att förmedlingen av tolkar sker genom statlig myndighet eller via privata tolkförmedlingar. De flesta svaren som angavs var ingen åsikt/uppfattning, att det är kompetensen som är det avgörande och inte hur tolkarna förmedlas, att det bör vara statligt, att det bör fortsätta vara privat och övrigt. Det bör nämnas att 23 % av samtliga tingsrätter inte besvarade denna fråga.

Av de som besvarade frågan i Norrland uppgav 34 % att förmedlingen av tolkar borde ske genom statlig myndighet, 23 % svarade att det var kompetensen som var det viktiga och så lite som 6 % svarade att det fortsatt skulle vara privat. Några längre kommentarer som framfördes var bland annat: ”Ja, då skulle det kunna införas ett minimikrav och det skulle vara lättare att få tolkar som arbetar heltid på fler språk”¹¹⁸, ”Det vore lämpligt om förmedlingen kunde ske via statlig myndighet alternativt kunde de privata förmedlingarna bli föremål för granskning av en statlig myndighet”¹¹⁹, ”Fanns det en statlig myndighet behövde vi inte vända oss till en annan tolkförmedling om den första inte hittar en lämplig tolk”¹²⁰, ”Ja. Som det nu är har domstolar långt från storstäder ofta svårt att få tag på tolkar på plats och får istället nöja sig med telefontolkar, vilket generellt sett är sämre än när tolken finns på plats”¹²¹ och ”Hellre genom statlig myndighet eftersom upphandlingsreglerna leder till att vi kan få problem med att vända oss till en tillräckligt bra förmedling”¹²². Genom detta resultat är det tydligt att majoriteten av tingsrättsaktörerna i Norrland skulle föredra att förmedlingen av tolkar sköttes genom statlig myndighet.

I Svealand svarade 27 % att de inte hade någon uppfattning eller åsikt i frågan, 10,5 % svarade att förmedlingen av tolkar bör ske via statlig myndighet, 19,5 % svarade att det fortsatt bör vara privat och 16 % svarade att det är kompetensen som är det viktiga. Det kommenterades av ett antal aktörer bland annat följande: ”Statlig myndighet för då bör det finnas en garanti angående kompetensen”¹²³, ”Privata tolkförmedlingar ofta dåliga, bättre med statliga som ställer högre krav på medarbetarna och inte tänker på vinster enbart”¹²⁴, ”Jag tror på näringsfrihet i detta avseende. Tror inte att problemet löses genom att staten tar över ansvaret. Snarare att det alltid måste vara rättstolkar som bokas till en förhandling och att de

---

¹¹⁸ Notarie Norrland.

¹¹⁹ Domare Norrland.

¹²⁰ Domare Norrland.

¹²¹ Domare Norrland.

¹²² Domare Norrland.

¹²³ Domare Svealand.

¹²⁴ Domare Svealand.

har genomgått någon form av utbildning”¹²⁵ och ”Huvudsaken är att vi får duktiga tolkar. Ibland är det mycket dålig kvalitet på tolkarna, och vi vet inte ens om det förrän någon som kan båda språken uppmärksammar oss. Det kan vara en annan dialekt som ställer till det, och då kanske inte ens tolken vet att den säger fel”¹²⁶. Utifrån detta framgår det att fler anser att förmedlingen fortsättningsvis bör ske via privata tolkförmedlingar och att det funkar bra som det är idag samtidigt som några anser att det borde vara statligt och att många menar att det är kompetensen som är det avgörande.

I Götaland svarade 31 % att de inte har någon uppfattning eller åsikt i frågan, 20 % svarade att förmedlingen borde ske genom statlig myndighet, 13 % svarade att det fortsatt skulle vara privat och 11 % svarade att det är kompetensen som är avgörande. Av ett antal aktörer kommenterades bland annat följande: ”Jag skulle föredra att det sker genom statlig myndighet om det kunde förbättra kvaliteten och därmed rättsäkerheten. Det är oerhört viktigt både ur rättssäkerhetssynpunkt men även för att minska tidsåtgången och öka effektiviteten att tolkarna håller en hög kvalitet.”¹²⁷, ”Jag anser att det borde förmedlas av en statlig funktion eftersom det är en part som ska uppträda professionellt i en rättegång och från parternas sida kan uppfattas som anställd av tingsrätten eller på annat sätt del av domstolen. Kontrollmöjligheterna bör även vara större om förvaltningen är i högre grad statlig”¹²⁸, ”Det saknar betydelse. Det väsentliga är en god tillgång på kvalificerade tolkar”¹²⁹, ”Kanske vore det en lösning då jag tror att det skulle garantera att tolk alltid skulle finnas att tillgå även i mer ovanliga språk och olika dialekter. Det kan vara marigt och det kräver stora sekreterarinsatser ibland med nuvarande system”¹³⁰ och ”Statlig eller annan offentlig myndighet. Systemet med att upphandla tolkförmedlingar verkar lite konstigt eftersom det ändå är samma tolkar som utför arbetet. Det är för mig oklart vad hos en tolkförmedling som värderas vid upphandlingen. Den nuvarande tolkförmedlingen som vi använder oss av har dessutom låg servicenivå”¹³¹. Utifrån detta resultat går det att utläsa att fler anser att förmedlingen bör skötas via statlig myndighet och samtidigt att det är många som inte har någon uppfattning eller åsikt i frågan.

---

¹²⁵ Notarie Svealand.

¹²⁶ Domare Svealand.

¹²⁷ Notarie Götaland.

¹²⁸ Notarie Götaland.

¹²⁹ Domare Götaland.

¹³⁰ Domare Götaland.

¹³¹ Domare Götaland.

5.3 Ytterligare exempel gällande rätten till tolk i praktiken

Genom både Domstolsverkets enkätundersökning samt uppsatsens enkätundersökning går det att utläsa att kraven som bestämmelserna kring tolkning ställer upp inte riktigt överensstämmer med praktiken. Nedan kommer ytterligare exempel från praktiken att beskrivas för att få ännu en tydligare bild av hur tolksituationen faktiskt ser ut.

5.3.1 Tolkarnas arbetsvillkor och upphandlingsförfarandet

I Tolkprojektets rapport framförde författarna att det är tydligt att det råder brist på tolkar och då särskilt kvalificerade tolkar. Eftersom tolkning i domstol i största mån handlar om att upprätthålla rättssäkerheten bygger tolkningen på att domstolsaktörer och förhörspersoner med tolkbehov fullt ut kan förlita sig på att tolken har rätt kvalifikationer för arbetet. Därför är det problematiskt att de flesta tolkade möten sker med tolkar som inte är auktoriserade.¹³² En orsak till bristen på kvalificerade tolkar som uppmärksammades i projektet är tolkarnas arbetsvillkor.¹³³

Enligt rapporten arbetar majoriteten av alla tolkar som uppdragstagare där det i princip inte finns några andra alternativ såsom anställningar som medför en arbetsrättslig trygghet för tolkarna. För att få ihop så många timmar som möjligt tar många tolkar, särskilt de som tolkar i mindre språk, uppdrag från flera olika tolkförmedlingar och även då kan de ha svårt att få ihop en full arbetsvecka. Relationen mellan de verksamma tolkarna och förmedlingarna är ofta lös då arbetsformen som tolk är så pass självständig och det har visat sig vara svårt att samla tolkarna i fackligt arbete. Dessa problem på arbetsmarknaden för tolkarna har lett till att många kvalificerade tolkar valt att sluta tolka och söka sig till andra yrken. Arbetsvillkoren främjar inte heller att fler tolkar väljer att utbilda och auktorisera sig på grund av den osäkerhet som råder kring yrket både arbetsmässigt, konkurrensmässigt och i vissa delar arvodemässigt¹³⁴. Denna osäkerhet leder till att tolkkompetensen töms ut och att många aktörer och personer i behov av tolkning sällan får tillgång till de tolkar som är kvalificerade för uppdraget.¹³⁵

---

¹³² Norström m.fl., 2011, s. 51-54.

¹³³ Norström m.fl., 2011, s. 54-55.

¹³⁴ Att notera är att tolkar i domstol ersätts enligt Domstolsverkets fastställda taxa, vilket ger bättre förutsättningar avseende ersättning för tolkar i domstol än tolkar inom landstingen, se Norström m.fl., 2011, s. 56.

¹³⁵ Norström m.fl., 2011, s. 54-55.

Vidare påpekades det i rapporten att det är svårt för de förmedlingar som är seriösa att prioritera kvalitetshöjande åtgärder med det konkurrenssystem som råder då tolktjänster genom tolkförmedlingar upphandlas enligt lag (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) där upphandlare generellt viktat pris före kvalitet och därmed inte varit beredda att betala för kompetens. Ett till problem gällande upphandlingsförfarandet är att statliga myndigheter upphandlar tolkförmedlingar nationellt vilket innebär att den vinnande förmedlingen ska kunna leverera kvalificerade tolkar till hela landet vilket är svårt att göra på nationell nivå då ingen privat förmedling kan känna till alla landets tolkar och tolkanvändare. Det framfördes i rapporten att många kan uppfatta att ett enskilt tolkmöte med lite brister i tolkningen inte kan göra så stor skada. Enligt författarna är både den enskildes delaktighet och den rättssäkerhet som sätts på spel vid tolkbehov grundstenar i demokratin varför tolkservice är ett viktigt redskap för att kunna garantera detta till samtliga berörda.¹³⁶

Avslutningsvis framförde författarna i projektet att "[i]stället för att tolken ses som en garant för jämlik och rättvis myndighetsutövning blir den ett problem, och att inte behärska svenska språket görs till ett individuellt problem."¹³⁷ Genom detta uttalande menar de vidare att tolkfrågor reduceras till att bli ett s.k. invandrarproblem istället för att se det som ett sätt för att upprätthålla demokrati, rättssäkerhet och varje individs rätt vilket somliga anser som diskriminering av enskilda som inte behärskar det svenska språket då det inte ställs högre krav på tolkservicen och ingen tillsyn över privata tolkförmedlingar görs.¹³⁸

5.3.2 Uppmärksammat i media

Det är inte endast myndigheter och andra institutioner som uppmärksammat problematiken kring tolkar och vad brister i kompetens och tillgång kan få för konsekvenser. Även media har uppmärksammat detta genom olika reportage och tidningsartiklar som kommer att sammanfattas i detta avsnitt. I en artikel från år 2011 i Norrköpings Tidningar uttalade forskaren Niklas Thorstensson att det vore idealiskt om domstolarna kunde ha universitetsutbildade rättegångstolkare med juridiska kunskaper och en medvetenhet om hur människan fungerar i möten med andra människor som i sin tur skulle höja kvaliteten på rättegångarna. Vidare anförde han att en person som kan fungera som tolk är egentligen

---

¹³⁶ Norström m.fl., 2011, s. 56.

¹³⁷ Norström m.fl., 2011, s. 57.

¹³⁸ Norström m.fl., 2011, s. 57.

endast en som bedömts ha tillräckliga kunskaper i de båda språken och att detta i princip inte kan kontrolleras då de flesta andra aktörerna enbart förstår ett av de talade språken.¹³⁹

Fall där felaktig tolkning uppmärksammats har också berörts i media. I samma tidning som ovan skrevs en artikel som behandlade två olika mål där tolkbehov förelåg och det uppmärksammades efter respektive under förhandlingen att tolkningen var bristfällig och att tolken därmed inte hade rätt kvalifikationer för uppdraget. I artikeln berättade domaren i ett av målen att tolken översatte rena felaktigheter och att alla i rättsalen var överens om att rättegången skulle avbrytas då det var viktigt att den tilltalade skulle uppleva att denna fick en rättvis rättegång.¹⁴⁰ I en tidningsartikel i Gefle Dagblad, även den skriven 2011, intervjuades dåvarande lagman för Gävle tingsrätt angående riktlinjer för krav på rättstolkar där det framgick att tingsrätten vid den tiden inte ställde krav på rättstolkar då det inte fanns några sådana att tillgå och att en rättegång inte kunde ställas in på den grunden men att de alltid försökte få tag på den bästa möjliga tolken att tillgå.¹⁴¹

I en tidningsartikel i Sydsvenskan intervjuades en rättstolk som påpekade att rättssäkerheten är totalt rubbad då många tolkar saknar kompetens för att arbeta i svenska domstolar. Han anförde vidare att det finns många tolkar som endast har sex års utbildning från deras hemländer och att de inte har någon förståelse för juridiska termer samtidigt som de kan tycka att det är pinsamt att stanna upp och fråga om något är oklart vilket kan leda till att viktig och avgörande information faller bort. Vidare påpekades det att en sådan inkorrekt översättning kan få förödande konsekvenser för de inblandade då det ofta handlar om allvarliga anklagelser eller utvisningsärenden. Det framfördes även i artikeln att bristen på rättstolkar är ett stort problem för rättssäkerheten och att de då verksamma rättstolkarna inte kunde täcka upp det behov som fanns.¹⁴² I ett reportage av Sveriges Radio uppmärksammas att tolkbehov minskar chansen till en rättvis rättegång. I reportaget framgår det att tolkning under rättegång medför en sämre behandling i rättsalen då det ofta finns brister i tolkningen och att det

---

¹³⁹ Kjedemar, Dick, Generellt sett är vi bättre än andra länder, *Norrköpings Tidningar*, 2011-01-27, [<http://www.nt.se/nyheter/norrkoping/generellt-sett-ar-vi-bättre-an-andra-lander-6607455.aspx>] Hämtad 2016-11-18.

¹⁴⁰ Svensson, Annica, Dåliga tolkar kan hota rättsväsendet, *Norrköpings Tidningar*, 2011-01-27, [<http://www.nt.se/nyheter/norrkoping/daliga-tolkar-kan-hota-rattsvasendet-6607481.aspx>] Hämtad 2016-11-18.

¹⁴¹ Hedström, Mats, I Gävle krävs inte rättstolk, *Gefle Dagblad*, 2011-02-28, [<http://www.gd.se/gastrikland/gavle/i-gavle-kravs-inte-rattstolk>] Hämtad 2016-11-18.

¹⁴² Mikkelsen, Jens, Tolk: "Rättssäkerheten är totalt rubbad", *Sydsvenskan*, 2012-03-07, [<http://www.sydsvenskan.se/2012-03-07/tolk-rattssakerheten-ar-totalt-rubbad>] Hämtad 2016-11-18.

påverkar bedömningen av målet då det oftast saknas teknisk bevisning och därför blir det avgörande hur den tilltalades berättelse läggs fram. Vidare påpekas vikten av att ha en kvalificerad och kompetent tolk vid rättegångar för att kunna upprätthålla rättssäkerheten.¹⁴³

I en annan artikel i *Sydsvenskan*, skriven år 2016, uppmärksammades problematiken kring tolkar än en gång med inriktning på migrationsärenden. I artikeln uppmärksammades att det råder ett stort behov av tolktjänster på grund av den stora flyktingvågen och att det inte finns tillräckligt många tolkar och då särskilt tolkar med rätt kompetens för uppdraget vilket är extra viktigt inom rättsväsendet då en felaktig tolkning kan vara livsavgörande. En expert på Migrationsverket med särskild kunskap om tolk- och språktjänster uttalade i artikeln att det finns en brist på auktoriserade och kvalificerade tolkar över hela landet och att det är en av anledningarna till klagomålen från tolkanvändarna.¹⁴⁴

5.3.3 Tolkbehovet

I MYH:s rapport från 2015 framfördes att behovet av tolkar vid Sveriges domstolar är stort och att tolkar i domstol anses utgöra ett naturligt inslag i domstolarnas vardag. Den nya bestämmelsen i 5 kap. 6 § RB som stadgar att rätten främst ska, om det är möjligt, anlita en auktoriserad tolk medförde att fler domstolarna började ställa högre krav på att tolkarna ska vara auktoriserade vilket medför att det då redan föreliggande behovet av auktoriserade tolkar ökade och därmed blev bristen ännu tydligare. Även de regionala skillnaderna i tillgången till tolk uppmärksammades i rapporten där det framfördes att cirka 30 % av de tolkar som anlitas i domstol saknar auktorisation och att detta varierade mellan olika delar av landet där ca 80 % auktoriserade tolkar var det bästa medan 50 % auktoriserade tolkar var det sämsta. Detta berodde på den geografiskt varierande tillgången på auktoriserade tolkar.¹⁴⁵ Vidare konstaterade MYH i sin rapport att det fanns behov av vidgad kvalitetssäkring och kvalitetshöjande åtgärder för redan verksamma tolkar samt nya åtgärder för att utöka utbudet av nya tolkar för att kunna tillgodose det ökade behovet av tolkar. MYH lämnade förslag på olika åtgärder i rapporten, som till exempel valideringsmöjligheter och längre utbildning på heltid, och anförde att vidare utredning kring förslagen krävdes.¹⁴⁶ Den 12 november 2015

---

¹⁴³ Heldmark, Thomas, Ny studie: Tolkbehov minskar chansen till rättvis rättegång, *Sveriges Radio*, 2016-05-20, [<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6436396>] Hämtad 2016-11-18.

¹⁴⁴ Rydén, Hanna, Rätt tolk kan rädda livet, *Sydsvenskan*, 2016-09-10, [<http://www.sydsvenskan.se/2016-09-10/daliga-tolkar---en-fraga-pa-liv-och-dod>] Hämtad 2016-11-18.

¹⁴⁵ MYH:s återrapportering, dnr MYH 2015/493, s. 22.

¹⁴⁶ MYH:s återrapportering, dnr MYH 2015/493, s. 32-34.

fattade regeringen ett beslut att ge MYH uppdrag att utreda flera utbildningsvägar för att bli kontakttolk avseende både en längre utbildning samt en kortare och intensivare utbildning.¹⁴⁷ Framställning av den rapporten kommer att tas upp under nästa avsnitt i uppsatsen.

5.4 Förslag på ändringar

Av avsnitten ovan går det att utläsa att det föreligger en viss problematik avseende tolksituationen. På grund av detta har olika förslag på ändring tagits fram från olika håll. Nedan kommer förslag på ändringar från Domstolsverket, Statskontorets samt MYH avseende tolksituationen att beskrivas.

5.4.1 Domstolsverkets förslag på åtgärder som kan förbättra kvaliteten på tolkningen i domstolarna

Domstolsverket konstaterade i sin rapport att genom enkätsvaren var det tydligt att domstolar har problem med att få kvalificerade tolkar eller över huvud taget någon tolk till sina förhandlingar. Enligt Domstolsverket ligger problemen i att det inte finns tillräckligt många utbildade tolkar eller att dessa inte finns att få tag på då anvisade tolkförmedlingar inte har avtal med dem. I och med detta framförde verket att det inte rädde någon tvekan om att kvaliteten på tolkningen i domstolarna behövde förbättras och ett tungt vägande skäl för att förbättra tolkningen var bl.a. att garantera rättsäkerheten och även aktörernas förtroende för domstolarna.¹⁴⁸

Domstolsverket framförde förslag på åtgärder för att förbättra kvaliteten på tolkningen i domstolarna och förslog att domstolarna skulle upprätta en egen upphandling för att kunna ta hänsyn till domstolarnas särskilda behov av rättstolkar och andra kvalitetsaspekter. I avvaktan på ett eget avtal skulle domstolarna nyttja det dåvarande ramavtalet genom att uppnå största möjliga användning av rättstolkar eller andra auktoriserade tolkar genom att gå vidare i rangordningen till tolkförmedling nr 2 eller 3 om inte tolkförmedling nr 1 kan leverera tolk med efterfrågad kompetens. Det förslogs även att domstolarna skulle efterfråga auktoriserade tolkar och rättstolkar i större utsträckning än vad som skedde vid den tidpunkten. Ytterligare

---

¹⁴⁷ Regeringens beslut 2015-11-12, II:1, U2015/02700/GV, U2015/05382/UF.

¹⁴⁸ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 15.

ett förslag på förbättringar var att få bättre tolkförmedlingar genom registrering och tillsyn av tolkförmedlingarna.¹⁴⁹

Detta förslag var i enlighet med Tolkförmedlingsutredningens förslag om införande av lagen om registrering och tillsyn av tolkförmedlingar som skulle höja kvaliteten på tolktjänsterna, bidra till en effektiv uppföljning på den service som tolkförmedlingarna erbjöd och i det långa loppet öka och trygga rättssäkerheten.¹⁵⁰ Domstolsverket anförde även att domstolarna skulle få tillgång till ett pappersutdrag av en förteckning över samtliga auktoriserade tolkar, då Kammarkollegiet endast publicerade register på de auktoriserade tolkar som gett sitt medgivande att lämnas ut på internet, för att kunna kontakta dessa tolkar direkt utan att gå via en tolkförmedling.¹⁵¹ Även utredningen om kontakttolkar föreslog att det skulle inrättas ett register över yrkesverksamma tolkar och deras kompetens som skulle vara rikstäckande. Det skulle då resultera i att domstolarna skulle kunna kontrollera tolkarnas utbildning och kvalitet och det skulle även ge en uppfattning om tillgången på tolkar.¹⁵²

Domstolsverket framförde även att utbildning av fler tolkar och även kompetenshöjning hos redan befintliga tolkar skulle vara avgörande för att förbättra kvaliteten på tolkarna i domstolarna då tidigare utredningar¹⁵³ visade på ett stort underskott av auktoriserade tolkar och att det generellt sätt krävdes en kompetenshöjning hos landets tolkar. Verket ansåg vidare att det var av stor vikt att många fler auktoriserade tolkar utbildas så att de skulle få kompetens som rättstolk och att det skulle ställas krav på att samtliga som används som tolk genomgått utbildningen för kontakttolkar med godkänt resultat.¹⁵⁴ Utredaren i Utredningsutvärderingen från år 2009 framförde att det inte var acceptabelt att det fanns så få auktoriserade tolkar att det inte räckte till domstolarnas behov och att det därför behövdes många fler och kompetenta tolkar.¹⁵⁵ Vidare konstaterade Domstolsverket att fler domstolar bör använda sig av videotolkning i de fall när en tolk inte kan inställa sig personligen då detta

---

¹⁴⁹ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 15-17.

¹⁵⁰ Se SOU 2004:15.

¹⁵¹ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 15-18

¹⁵² Se SOU 2005:37.

¹⁵³ När utredningen gjordes baserades den på siffror från 2009 och bakåt i tiden, vilket visade att det fanns ca 1 000 auktoriserade tolkar och ca 5 000 - 6 000 verksamma tolkar, se Domstolsverkets rapport, 2010, s. 19. När denna uppsats skrivs finns nya siffror som uppgetts i uppsatsens inledning under avsnittet bakgrund som uppger att det finns vid 2015 års slut 1 122 auktoriserade tolkar och ca 2 500 – 4 000 verksamma tolkar, se fotnot 2. Slutsatsen om att det är brist på auktoriserade tolkar råder alltså fortfarande.

¹⁵⁴ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 19.

¹⁵⁵ Se SOU 2009:56.

medför en ökad tillgänglighet av kvalificerade tolkar. I och med det förslaget anförde verket att det skulle övervägas om domstolarna skulle utrustas med fler videosalar.¹⁵⁶

5.4.2 Statskontorets förslag för effektivare användning av tolkar i domstol

Regeringen gav år 2014 Statskontoret uppdraget att föreslå och överväga åtgärder som skulle kunna leda till att Sveriges domstolar i högre utsträckning bättre utnyttjar de befintliga tolkresurserna för att så ofta som möjligt använda sig av kvalificerade tolkar. Statskontoret noterade i sin utredning att de förslag som lämnades inte adresserade det grundläggande problemet vilket är den begränsade tillgången på kvalificerade tolkar i Sverige.¹⁵⁷ Vidare framförde Statskontoret att domstolarna ofta tar onödiga risker när de inte anlitar en auktoriserad tolk, som enligt deras bedömning sker vid ca en av tre förhandlingar. Det innebär att domstolen då frångår möjligheten att kvalitetssäkra tolkningen i domstolen. Det finns ett stort tryck på Sveriges domstolar att de ska lösa den dömande uppgiften på ett tidseffektivt sätt samt hålla korta handläggningstider.¹⁵⁸

Utifrån detta uppmärksammade Statskontoret ett dilemma som kan medföra risken att rättsäkerheten för enskilda äventyras: ”När en domstol hamnar i en situation där det inte finns någon kvalificerad tolkresurs att tillgå till en planerad förhandling kan det uppstå en målkonflikt mellan värderingen av tolkens kompetens och de krav som finns på att lösa uppgiften inom vissa tidsramar. Rättens ordförande ställs inför ett dilemma där man kan anse sig behöva prioritera handläggningstider på bekostnad av tolkens kompetens eller på bekostnad av att ha en tolk på plats.”¹⁵⁹ Till följd av detta finns risken att rättsäkerheten för enskilda äventyras.¹⁶⁰

Statskontoret lade fram sju förslag på åtgärder som riktade sig till olika aktörer och som skulle få bäst effekt genom ett genomförande av samtliga sju förslag så samtidigt som möjligt. Det första förslaget var att Domstolsverket skulle utforma riktlinjer genom föreskrifter för domstolarna avseende användning av tolkar. Detta skulle bidra till ett mer effektivt och likformigt arbete hos domstolarna.¹⁶¹ Andra förslaget var att domstolarna skulle på ett

---

¹⁵⁶ Domstolsverket, rapport 2010:4, s. 19.

¹⁵⁷ Statskontoret, 2015:1, s. 103.

¹⁵⁸ Statskontoret, 2015:1, s. 71-72.

¹⁵⁹ Statskontoret, 2015:1, s. 72.

¹⁶⁰ Statskontoret, 2015:1, s. 72; Se även avsnitt 5.2.

¹⁶¹ Statskontoret, 2015:1, s. 74-79.

effektivare sätt och i större omfattning använda sig av tekniska lösningar och därmed fick Domstolsverket i uppdrag att utveckla och bygga ut videotekniken på domstolarna. Statskontoret konstaterade att fördelarna med tolkning på distans är bland annat att tolkresurserna blir mer tillgängliga för alla domstolar, det minskar onödiga reskostnader, rättstolkar kan användas i högre utsträckning och vid kort varsel blir det enklare att få tag i en kvalificerad tolk.¹⁶²

Tredje förslaget som Statskontoret lade fram var att förbättra domstolspersonalens kunskaper och färdigheter i tolkrelaterade frågor genom att ge Domstolsverket i uppdrag att utveckla och arrangera utbildningar. Information kring tolkanvändning skulle även förstärkas, synliggöras, tillhandahållas och göras lättillgänglig för domstolens personal enligt förslaget från Statskontoret.¹⁶³ Fjärde förslaget bestod av att utveckla administrativa stödsystem genom att skapa en avropsportal för tolktjänster för att underlätta bokning av tolkar samt för att skapa ett mer likformigt sätt för avrop av tolktjänster. Detta skulle bespara tid och förenkla bokningsprocessen för domstolshandläggarna. Ett sådant system skulle också kunna användas för att rapportera reklamationer och avvikelser, automatiskt generera statistik, ge allmän information och ge underlag för uppföljning och planering av tolktjänsterna.¹⁶⁴

Femte förslaget består av att den upphandlade myndigheten Kammarkollegiet skulle utveckla ett nytt ramavtal som på ett bättre sätt skulle ta hänsyn till de särskilda omständigheterna som gäller för just tolktjänster. De bör även i högre utsträckning än tidigare värdera kvalitetsaspekter vid upphandlingen. Då domstolarna är en typ av myndighet som i hög utsträckning avropar kvalificerade tolkar med särskild juridisk kompetens borde de särskiljas som verksamhet för att på bästa möjliga sätt kunna tillse och säkerställa behovet av kvalificerade tolkar. Detta då tolkarnas kompetens i hög grad påverkar rättssäkerheten.¹⁶⁵ Sjätte förslaget var att förstärka uppföljning och utvärdering av det upphandlade ramavtalet för att problem och felaktigheter inte ska bli varaktiga under en längre period och påverka de myndigheter som utnyttjar tolktjänsterna.¹⁶⁶

---

¹⁶² Statskontoret, 2015:1, s. 80-84.

¹⁶³ Statskontoret, 2015:1, s. 86-88.

¹⁶⁴ Statskontoret, 2015:1, s. 88-91.

¹⁶⁵ Statskontoret, 2015:1, s. 93-97.

¹⁶⁶ Statskontoret, 2015:1, s. 98-100.

Statskontorets sjunde och sista förslag var att de domstolar som i hög omfattning använder tolkar bör inrätta en samordnare för tolkfrågor som är viktig för att sprida kunskap och information men även för att stödja domstolarnas arbete med tolkar. Statskontoret framförde att förutsättningarna för ett mer sammanhållet och effektivt arbete förbättras och förstärks genom att samla ansvar och kompetens.¹⁶⁷

5.4.3 Åtgärder för att tillgodose det ökade tolkbehovet

Som det tidigare uppmärksammats råder det stor brist på tolkar i Sverige, särskilt kvalificerade tolkar. I MYH:s rapporter från 2016 framfördes förslag på både en kortare och en längre utbildning. I delrapporten som lämnades i februari 2016 påpekades det att ett sätt att kunna uppfylla tolkbehovet är att kunna identifiera, bedöma och erkänna det kunnande som en individ redan besitter avseende tolkkompetens och att ett sådant verktyg för att kunna identifiera tolkkompetensen inte riktigt finns i dagsläget. Därför lämnade MYH förslag på att införa ett verktyg, som skulle bestå av SeQF¹⁶⁸, för att synliggöra de kvalifikationer som redan finns inom tolkområdet och för att kunna fördela kompetensen på rätt sätt så att den hamnar där den gör mest nytta. Till exempel gör högkvalificerade tolkar mest nytta vid tolkning där krav på rättsäkerhet är högt.¹⁶⁹

Slutrapporten som färdigställdes i maj 2016 lämnade förslag på nya utbildningsvägar samt förslag om validering av kvalifikationer och certifiering. Sammanfattningsvis lämnades totalt tre förslag. Det ena förslaget bestod av ett införande av en längre utbildning till tolk i talade språk inom yrkeshögskolan. Denna utbildning skulle vara på heltid i 1,5 - 2 år och ska ha fastställda behörighetskrav, kursplaner och examenskrav samt stå under statlig tillsyn. De som genomför utbildningen får i sin tur en yrkeshögskoleexamen på SeQF – nivå 5 och bör klara Kammarkollegiets auktorisationsprov. Det ska även finnas möjlighet till fördjupning inom olika ämnesområden, t.ex. juridik och migration.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Statskontoret, 2015:1, s. 101-103.

¹⁶⁸ Sveriges referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (SeQF) omfattar och presenterar allt lärande genom att beskriva kunskaper, färdigheter och kompetenser på åtta olika nivåer. Referensramen synliggör både lärandet från kvalifikationer från t.ex. slutbetyg i grundskolan och akademiska examen men också lärandet från kvalifikationer som sker i arbetslivet och i hemmet, se MYH, Verksamhetsområde - SeQF, [<https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/SeQF/>] Hämtad 2016-12-05.

¹⁶⁹ MYH:s slutrapport, dnr MYH 2015/4726, s. 2.

¹⁷⁰ MYH:s slutrapport, dnr MYH 2015/4726, s. 8-9.

Det andra förslaget var ett införande av en kort tolkutbildning bestående av en individualiserad utbildning på maximalt 20 veckor vilket ska ge verksamma tolkar möjligheten att komplettera sin kompetens upp till nästa kvalifikationsnivå och därmed fylla upp behovet på kvalificerade tolkar. Först valideras och tillgodoräknas deltagarens tidigare erfarenhet och lärande och sedan tas en individuell studieplan fram. Grunden för utbildningen ska vara en kvalifikationsmatris som täcker SeQF – nivå 3 upp till SeQF – nivå 4 och den som avslutar utbildningen ska få ett utbildningsbevis och ska även ges möjlighet att genomgå certifiering på SeQF – nivå 4.¹⁷¹

Det sista förslaget var införande av certifiering till tolk samt möjlighet att validera kvalifikationer. Då kompetensnivån i gruppen övriga tolkar, alltså icke auktoriserade tolkar eller tolkar med utbildningsbevis, varierar och ofta saknar dokumentation avseende kompetens bör ett certifieringsprov för tolkar i talade språk tas fram på SeQF – nivå 4 som i sin tur motsvarar den nuvarande grundutbildningen till kontakttolk. Provet ska även identifiera tolkar på SeQF – nivå 3 och utformningen ska vara upplagt som Kammarkollegiets auktorisationsprov samt max ta en dag att genomföras. Certifieringsprovet ska stå under statlig tillsyn och vara öppen för samtliga tolkar. Den som klarar provet ska ha rätt att ingå i Kammarkollegiets register över tolkar i talade språk. Efter provet får tolken ett bevis på kompetensen utifrån vilken nivå han eller hon klarat. För SeQF – nivå 3 får tolken ett intyg på dennes kompetens och för nivå 4 ges ett certifikat som motsvarar ett examensbevis i den nuvarande sammanhållna grundutbildningen. Validering av en persons kunskaper mot tolkutbildningen är en annan process än den som sker vid certifiering då en mer omfattande kompetenskartläggning görs vid validering gentemot samtliga kursmål. Dessa två kommer dock att verka parallellt med varandra och kommer att bidra till att utnyttja och ta hänsyn till den kompetens som redan existerar och endast behöver en komplettering i vissa fall.¹⁷²

6 Avslutande analys

De allra flesta har någon gång befunnit sig i ett land där de inte behärskar det officiella språket. Många kan därför sätta sig in i situationen att inte kunna förstå det lokala språket som kassören i affären talar och att inte själv kunna göra sig förstådd. En sådan situation kan upplevas som frustrerande, men brukar oftast kunna lösas någorlunda med lite handgester och kroppsspråk. Föreställ istället en situation där en person står åtalad för ett brott i ett land vars

---

¹⁷¹ MYH:s slutrapport, dnr MYH 2015/4726, s. 13.

¹⁷² MYH:s slutrapport, dnr MYH 2015/4726, s. 15-17.

språk han inte förstår. Situation blir då plötsligt avsevärt svårare. Enkla handgester och kroppsspråk kommer inte att räcka till i en rättegångssal för att personen ska kunna förmedla och förklara sin bild av det som har inträffat. En person i en sådan utsatt situation behöver vidare kunna förstå vad som sägs runtomkring och innebörden av de frågor som ställs. När det gäller att upprätthålla ett rättssäkert förfarande i ett brottmål behöver alla inblandade, från åtalad till målsägande, kunna förstå och följa med i processen. Det är därför särskilt viktigt att få tillgång till bra och kvalificerad tolkning när det gäller brottmål. Vikten av att kunna förstå och göra sig förstådd i ett straffrättsligt förfarande är tydligt stadgat i både internationell och nationell rätt, vilket framgår av uppsatsen kapitel två, tre och fyra. Samtidigt är det uppenbart att bestämmelserna i respektive konventioner och lagar inte alltid upprätthålls, vilket framgår i uppsatsen kapitel fem.

I detta avsnitt kommer rådande problematik kring tolksituationen att identifieras genom en analys av det insamlade material som tidigare har framställts i uppsatsen. Avslutningsvis kommer lösningsförslag till eventuella problem att presenteras.

6.1 Identifiering av problem avseende tolksituationen

Utifrån det material som har använts i uppsatsen har jag identifierat ett antal faktorer som är problematiska för tolksituationen. Jag har främst identifierat fyra problem som i min mening grundar sig till största del på i) resursbrist avseende rättstolkar och auktoriserade tolkar, ii) tolkutbildningens utformning, iii) tolkarnas arbetsvillkor samt iv) offentlig upphandling av privata tolkförmedlingar. Dessa faktorer påverkar i sin tur tillgängligheten på kvalificerade tolkar samt kvaliteten på tolkningen. Detta skapar ett hinder för att rättigheten tillgodoses på ett tillfredsställande sätt samtidigt som det resulterar i att rättssäkerheten rubbas.

Ytterligare en faktor som påverkar tolksituationen utan att vara ett egentligt problem är de olika skyndsamhetskrav som måste tillgodoses i det straffrättsliga förfarandet. Dessa krav lämnar då inte utrymme till att invänta en kvalificerad tolk när en sådan inte finns tillgänglig vid en viss tidpunkt.

i) Resursbrist

Genom de olika utredningarna från Domstolsverket och MYH samt artiklarna i media går det enligt mig att utläsa att rätten till kvalificerad tolk ofta åsidosätts på grund av resursbrist. Det

finns för få kvalificerade tolkar som i sin tur medför att domstolarna i cirka en av tre fall får nöja sig med en icke auktoriserad tolk för att kunna genomföra förhandlingen. Det framgår även av enkätundersökningens resultat att det idag föreligger ett stort tolkbehov vid tingsrätterna i Sverige och att det i många fall inte går att få tag på tolk med rätt kompetens för uppdraget. Detta behov kommer mest troligt inte att minska med tanke på all immigration samt med tanke på globaliseringen och utsuddade landsgränser.

Majoriteten av aktörerna vid tingsrätterna som besvarade enkäten uppgav att de nöjer sig med sämre tolkning om det inte går att få tag på en tillräckligt kvalificerad och kompetent tolk i tid. Jag anser att denna inställning hos aktörerna vid tingsrätterna sätter både rättssäkerheten och rätten till rättvis rättegång på spel. I många fall är det inte den tekniska bevisningen som är avgörande, utan snarare parter och vittnens utsagor. I dessa fall blir det av allra största vikt att den språkliga kommunikationen är korrekt och att ingenting utelämnas på grund av brister i tolkningen. Den tilltalade och den målsägande har även en rätt att följa med i och förstå processen. Konsekvensen av bristande tolkning blir en kränkning av denna rätt. Den rådande resursbristen och den bristande tillgängligheten på kvalificerade tolkar leder till att tolkar som inte är auktoriserade ofta anlitas i tingsrätterna. De icke-auktoriserade tolkarna anlitas för att tingsrätterna ska kunna genomföra förhandlingarna inom föreskriven tid. Resultat av detta blir en stor osäkerhet avseende huruvida tolkningen genomförs på ett korrekt sätt, av domstolen såväl som parterna. Detta har en negativ inverkan på rättssäkerhet, den enskildes förtroende för rättsväsendet samt den enskildes rätt till en rättvis och korrekt rättegång.

ii) Tolkutbildningen och auktorisation

En orsak till den bristfälliga kompetensen och tillgången anser jag bero på tolkutbildningens utformning. Den består av en grundutbildning på halvfart under ett år heller kvartsfart på två år. Detta innebär en kort utbildningsperiod för ett yrke som kräver mycket kunskap. Att arbeta som tolk kräver god kunskap i två olika språk samt tolkteknik. Trots att en person kan inneha kunskap i två olika språk är tolktekniken inte något som personer utan utbildning behärskar. Tolkyrket kräver alltså specifika yrkeskunskaper. De är därför viktigt att utbildningen anpassas till den kunskap som behövs för att tolken ska kunna utöva yrket på ett tillfredsställande sätt. Det faktum att utbildningen inte finns på yrkeshögskolenivå för tillfället kan även anses påverka synen på tolkyrket och dess status. I min mening är detta ett problem då yrket som tolk är ett viktigt redskap i samhället och bör inneha den höga status som det kräver av personer som arbetar som tolk.

I resultatet från enkätundersökningen framförde flertalet svars personer att det ofta är svårt att avgöra vilken kompetens tolkarna besitter eftersom de allra flesta inte förstår det tolkade språket. Just därför är det viktigt att de tolkar som anlitas vid tingsrätterna besitter den kunskap som krävs för uppdraget. Det är även av vikt att de har blivit auktoriserade för att kunna fastställa deras kompetens. Trots auktorisation går det dock inte att garantera att det blir en korrekt tolkning eftersom auktoriserade tolkarna endast behöver inneha grundläggande kunskap om vardagsjuridiska termer. Detta till skillnad från en rättstolk som måste inneha kunskap om juridiska termer i större omfattning. Det skulle därför vara önskvärt att samtliga tolkar i domstol var utbildade rättstolkar.

iii) Arbetsvillkor

Den tredje faktorn jag har identifierat som en orsak till bristen på auktoriserade tolkar är deras arbetsförhållanden. Eftersom de aldrig kan garanteras en full arbetsvecka, då de jobbar på uppdrag och efterfrågan kan variera från vecka till vecka, är det inte många som kan försörja sig enbart på tolkningen. Detta leder till att många har andra anställningar som oundvikligen krockar med tolkningsuppdragen. Genom att det vanligtvis inte finns någon fast anställning som tolk försvinner även viktiga förmåner som en anställd person har. I och med detta väljer många tolkar att söka sig till andra yrken som resulterar i att både kompetens och tillgång försvinner. Sammanfattningsvis medför arbetsvillkoren att tolkyrket inte blir eftertraktat. Jag har utifrån det insamlade materialet dragit slutsatsen att arbetsvillkoren har en negativ påverkan på tillgången på tolkar och främst kvalificerade tolkar. Därför måste arbetsvillkoren ses över och bli bättre för att locka fler personer som dels besitter kunskapen och dels har intresset av att arbeta som tolk professionellt.

iv) Offentlig upphandling av privata tolkförmedlingar och tillsyn

Den fjärde faktorn jag har identifierat är hur tolkar förmedlas. Idag är tolkförmedlingarna privatiserade och reglerna om offentlig upphandling tillämpas. Det är framförallt statliga och kommunala myndigheter som anlitar tolkar och kostnaderna ersätts med offentliga medel. Privata tolkförmedlingar tar både tid och pengar i anspråk, inte minst vad gäller upphandlingsförfarandet. Jag anser att man kan dra slutsatsen att det blir en omväg att använda sig av privata tolkförmedlingar för offentliga uppdrag. Det finns såklart fördelar med privata tolkförmedlingar där argument för att det satsas mer på kvaliteten på tolkarna genom konkurrensen mellan förmedlingarna kan framföras. Det har dock visat sig att det inte är fallet då lägsta pris oftast gått före bästa kvalitet vid de offentliga upphandlingarna, enligt uppgifter

i Tolkprojektet som redovisats i uppsatsens avsnitt 5.3.1. Detta leder till att förmedlingarna inte har satsat på kvalitet då detta skulle medföra att deras kostnader ökar. Ökade kostnader innebär ett högre pris i upphandlingsförfarandet, vilket medför att de kan förlora upphandlingen till billigare konkurrenter. Tolkförmedlingarna föredrar därför att sänka sina kostnader för att kunna lägga lägre anbud och därmed vinna fler upphandlingar

I dagsläget är det Kammarkollegiet som ansvarar för auktorisering av tolkar samt tillsynen över dessa. Däremot finns ingen myndighet som utövar särskild tillsyn över tolkförmedlingarna eller icke-auktoriserade tolkar. Eftersom domstolarna använder sig av auktoriserade såväl som icke-auktoriserade tolkar, är det av vikt att man även har tillsyn över de senare för att rättsäkerhet ska upprätthållas.

Skyndsamhetskrav

Tingsrätterna står ofta inför ett dilemma i en situation där det inte finns en auktoriserad tolk att tillgå. Tingsrätten måste då ta ett beslut att endera skjuta upp en inplanerad förhandling till ett senare tillfälle, och därmed riskera att kränka rätten till prövning inom skälig tid, eller anlita en tolk som inte är kvalificerad för uppdraget, och riskera att det kan bli brister i tolkningen. Vilken väg väljer då tingsrätterna? Utifrån enkätundersökningen samt övrig utredning i uppsatsen har jag dragit slutsatsen att tingsrätterna oftast sätter kravet på avgörande inom skälig tid framför kvalificerad tolkning. Jag anser att en orsak till detta tillvägagångssätt kan vara det faktum att en kränkning av rätten till avgörande inom skälig tid är lättare att identifiera för samtliga aktörer, eftersom en tidsperiod är något som alla kan mäta. En tolks kompetens är dock svårare att avgöra då det endast är en person som förstår båda språken som kan uppmärksamma en sådan brist i tolkningen. I vissa fall kan dock brister i tolkningen även uppmärksammas av personer som inte har kunskap i de tolkade språken, t.ex. de fall då tolken endast översätter med en kort mening trots att den tilltalade eller målsägande uppenbarligen sagt mer än vad tolken översatt.

Sverige har ännu inte fått direkt kritik från Europadomstolen avseende rätten till tolk. Om varje förhandling där en kvalificerad tolk inte kunnat tillgås skulle skjutas upp så skulle det till slut resultera i en kränkning av rätten till avgörande inom skälig tid. Europadomen har vidare inte accepterat resursbrist som ursäkt. Det innebär att om Sverige hävdar att fördröjningen berott på att en kvalificerad tolk inte kunnat anlitas så skulle Sverige ändå motta kritik från Europadomstolen. Sverige har däremot fått kritik för kränkning av rätten till

avgörande inom skälig tid, vilket är enklare att uppmärksamma. Jag anser att detta kan vara en orsak till varför många tingsrätter väljer att hålla tidsfristerna före att invänta en kvalificerad tolk.

Det är självklart viktigt att de lagstadgade tidsfristerna avseende häktning och häktade mål upprätthålls eftersom den misstänkte i dessa fall är frihetsberövad. Frihetsberövning är ett stort intrång och en person bör inte vara det längre än nödvändigt. Det är även särskilt viktigt att ungdomsmål avgörs utan onödigt dröjsmål. Det är av betydelse då det handlar om ungdomar som inte bör uppleva en sådan press under längre tid. Det är också av betydelse för att de ska kunna få vård så snabbt som möjligt. Avseende mål med yrkande om utvisning är det av vikt att de avgörs skyndsamt då den tilltalade riskerar utvisning vid en fällande dom. En utvisning kan av uppenbara skäl få förödande konsekvenser för den enskilda. Den som riskerar utvisning ska inte behöva leva i sådan ovisshet längre än vad som är nödvändigt. Samtidigt kan det anses vara särskilt viktigt att tolkningen blir korrekt från första början. De fall som ställer krav på skyndsamhet berör ofta känsliga fall och målgrupper och en felaktig tolkning kan bli helt avgörande. Det ska dock poängteras att rätten till tolk och rätten till avgörande inom skälig tid inte ska ställas emot varandra. Båda rättigheterna ska, enligt både internationella bestämmelser och svensk lag, tillgodoses oberoende av varandra. Utifrån utredningen i uppsatsen anser jag att det i många fall är svårt att uppfylla båda rättigheterna samtidigt på ett tillfredsställande sätt då det i vissa situationer är omöjligt att få tag på en kvalificerad tolk inom de lagstadgade tidsfristerna.

Rådande problematik har uppmärksammats tidigare och utretts av olika institutioner. Statskontoret, Domstolsverket samt MYH har lagt fram förslag på ändringar som ska förbättra tolksituationen inom rättsväsendet. Många av dessa förslag kan lösa problemen till viss del. Det behövs dock ytterligare åtgärder för att kunna säkerställa rätten till rättvis rättegång genom att öka tillgången på kvalificerad tolkning inom skälig tid. Jag kommer därför att presentera ytterligare tänkbara lösningar på de rådande problemen som identifierats ovan.

6.2 Förslag på lösningar

I denna del kommer jag behandla två olika slags lösningar som enligt min mening kan råda bot på den problematik som föreligger. Jag anser att MYH:s rapport om möjliga utbildningsvägar för att bli kontakttolk, som presenterats tidigare i uppsatsen, är i linje med

vilka åtgärder som bör vidtas för att förbättra tolkutbildningen. En sådan förbättring skulle i sin tur förstärka och säkra kvaliteten på tolkningen. Det skulle även höja statusen på tolkyrket samt bidra till att tolkanvändare får tolkar med den kompetens som de behöver. Det öppnar även upp för längre studieperioder där tolkstudenten kan få all den kunskap som krävs för att klara auktorisationsprovet.

En längre utbildning skulle även kunna lämna rum för specialisering inom t.ex. juridik för den som vill arbeta som rättstolk. Förslaget innebär även att tolkars kompetens kartläggs i SeQF-nivåer genom certifiering, validering och en individualiserad intensivutbildning. Det medför att tolkar med hög kompetens kan fördelas till domstolarna där den höga kompetensen behövs för att upprätthålla rättsäkerheten, istället för att fördelas på de uppdrag där kompetensen inte utnyttjas fullt ut. Det förslag som MYH lämnat är därför i linje med vad som krävs för att lösa en del av den rådande problematiken och ses enligt mig som ett väl genomarbetat förslag.

Ett annat förslag gällande problematiken avseende tolkarnas arbetsvillkor, resursbrister samt upprätthållandet av kvalitet och tillgänglighet är enligt mig att förmedla tolkar via en statlig myndighet. Majoriteten av de personer som deltog i enkätundersökningen instämmer med att en statlig myndighet borde inrättas istället för att förmedla tolkar genom privata tolkförmedlingar. Förslaget innebär att det grundas en helt ny myndighet som sköter all förmedling, auktorisation och anställningar. Jag anser vidare att Kammarkollegiet ska fortsätta utöva tillsyn men då över samtliga verksamma tolkar och inte endast över de tolkar som är auktoriserade. Målet är såklart att samtliga tolkar ska vara auktoriserade på något sätt men det kommer ta en tid för att nå en sådan reform.

Ett annat alternativ är att ge en redan befintlig myndighet, exempelvis Kammarkollegiet, uppdraget och sedan tillsätta en tillsynsnämnd som utövar tillsynen över tolkverksamheten. De uppgifter som skulle åligga myndigheten är bland annat att anställa tolkar på heltid. Det medför att tolkarna då kan livnära sig på tolkyrket samt åtnjuta de säkerheter som en anställning medför. Det skulle i sin tur göra tolkyrket mer eftertraktat och därmed öka tillgången på verksamma tolkar. Myndigheten ska dock även kunna anställa tolkar på specifika uppdrag när ett extra behov föreligger eller om tolkningen avser ett mindre och ovanligare språk som inte kontinuerligt efterfrågas.

Genom statlig förmedling av tolkar kan även det nationella behovet tillgodoses på ett mer ändamålsenligt sätt då det är lättare för en nationell myndighet att inneha information om landets samtliga tolkar och tolkanvändare. På så vis centraliseras till ett och samma ställe. Detta medför även att tolkanvändarna inte behöva följa den ordning som uppställs genom offentlig upphandling utan kan direkt vända sig till tolkmyndigheten. En statlig myndighet med riktlinjer avseende förfarandet kring tolkfrågor medför enhetlighet för samtliga tolkanvändare. Det underlättar i sin tur arbetet för samtliga tolkar och skapar en slags förutsägbarhet för yrket.

Sammanfattningsvis anser jag att stora delar av den rådande problematiken avseende tolsituationen kan lösas genom att förlänga tolkutbildningen och införa den på yrkeshögskolenivå samt att införa en statlig myndighet som förmedlar tolktjänsterna. Det ska dock påpekas att detta endast är ett förslag med syfte att väcka en tanke om hur problemen kan lösas snarare än en färdigställd genomförandeplan.

Slutord

En lösning på problematiken kring tillgången på tolkar och deras kompetens kan vara en liten öronsnäcka. Öronsnäckan vid namn Pilot kan fungera som tolk genom att en person talar och den andra personen får snabbt samtalet uppläst i sitt öra på det språk som denne behärskar i realtid. Då uppfinningen är i inledningsstadiet är både uppfinnaren Andrew Ochoa och hans företag tysta om hur produkten exakt fungerar, dock har de berättat att en översättningsteknologi används och att öronsnäckan är kopplad till en app på användarens telefon.¹⁷³ Om det nu är så att denna produkt skulle kunna översätta världens alla officiella språk på ett adekvat sätt skulle tolkar inte längre behövas och all problematik som denna uppsats behandlat skulle därmed vara överspelad. Det ska dock poängteras att en sådan teknik kan ta lång tid att utveckla – men man ska aldrig säga aldrig. Den som lever får se.

---

¹⁷³ Karlsson, Jenni, Nya öronsnäckan kan översätta dina konversationer i realtid, *Metro*, 2016-05-18, [<http://www.metro.se/teknik/nya-oronsnackan-kan-oversatta-dina-konversationer-i-realtid/EVHper1dMsvNHwgJRmCc/>] Hämtad 2016-12-01.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Regeringens propositioner (Prop.)

Prop. 1995/96:21 – Frister vid anhållande och häktning.

Prop. 2009/10:80 – En reformerad grundlag.

Prop. 2009/10:182 – Advokaters vittnesplikt och andra processrättsliga frågor.

Prop. 2012/13:132 – Tolkning och översättning i brottmål.

Prop. 2013/14:170 – Åtgärder för att hantera stora brottmål och inställda förhandlingar.

Prop. 2014/15:77 – Genomförande av brottsofferdirektivet.

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2004:15 – Om tolkförmedling – kvalitet, registrering och tillsyn

Tolkförmedlingsutredningen.

SOU 2005:37 – Tolkutbildning – nya former för nya krav *Betänkande av Utredningen om kontakttolkar.*

SOU 2008:125 – En reformerad grundlag.

SOU 2009:56 – Den nya migrationsprocessen *slutbetänkande av Utvärderingsutredningen.*

SOU 2012:49 – Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.

Departementsserien (Ds)

Ds 2014:14 Genomförande av brottsofferdirektivet.

Offentligt tryck från EU

Europaparlamentets och Rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden, EUT L 280, 26.10.2010, s. 5-7.

Europaparlamentets och Rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF, EUT L 315, 14.11.2012, s. 65-73.

Rättspraxis

Avgöranden från Högsta domstolen

NJA 1974 s. 221.

NJA 2003 s. 414.

NJA 2005 s. 462.

Hovrättsavgöranden

Hovrätten för Övre Norrlands beslut 2014-06-03, mål B 380-14.

Tingsrättsavgöranden

Umeå tingsrätts dom 2014-04-24, mål B 356-14.

JO-avgöranden

JO, Protokoll från inspektionen vid Västmanlands tingsrätt den 20-23 februari 2006, dnr 776-2006, 2006-04-04.

JO 1968 s. 48-53.

Litteratur

Backe, Torild, En betydelsefull tolkningsfråga inför JK, i *Svensk Juristtidning*, 1975, s. 486-489.

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik, *Regeringsformen: en kommentar*, 3., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015.

Cameron, Iain, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, 7. uppl., Iustus, Uppsala, 2014.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Derlén, Mattias, Ingmanson, Staffan & Lindholm, Johan, *EU-rätt*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2010.

Dijk, Pieter van & Hoof, Godefridus Josephus Henricus van, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, 3. uppl., Kluwer, Haag, 1998.

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång. H. 1, 9.*, [omarb. och rev.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik, *Rättegång. H. 3, 7.*, [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006.

Fisher, David I., *Mänskliga rättigheter: en introduktion*, 7., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia, (30 juni 2016, Zeteo), Kommentar till rättegångsbalken.

Kellberg, Love, *De medborgerliga och politiska rättigheterna*, Utrikesdep., Regeringskansliet, Stockholm, 1999.

Greenhill, Malin & Ulfsparré, Christina, *Mänskliga rättigheter för alla och envar*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007.

Gunner, Göran & Namli, Elena (red.), *Allas värde och lika rätt: perspektiv på mänskliga rättigheter*, Studentlitteratur, Lund, 2005.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Sandgren, Claes, Om empiri och rättsvetenskap (del I), i *Juridisk Tidskrift*, nr 3 1995/96, s. 726-748.

Sandgren, Claes, Om empiri och rättsvetenskap (del II), i *Juridisk Tidskrift*, nr 4 1995/96, s. 1035-1059.

Seipel, Peter, Uppsatsarbete, i Bernitz, Ulf (red.), *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 13., aktualiserade och kompletterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 243-253.

Övriga källor

Domstolsverket, Domstolsverkets brottmålshandbok, avsnitt 3.10.2, [http://www.dvhandbok.domstol.se/brottmal/avsnitt%2003.htm#_Toc228608870] Hämtad 2016-11-25.

Domstolsverket, Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m., rapport 2010:4, 2010.

FN-förbundet Sverige, FN:s Historia, 2016,

[<http://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fns-historia/>]

Hämtad 2016-11-22.

Hedström, Mats, I Gävle krävs inte rättstolk, *Gefle Dagblad*, 2011-02-28,

[<http://www.gd.se/gastrikland/gavle/i-gavle-kravs-inte-rattstolk>] Hämtad 2016-11-18.

Heldmark, Thomas, Ny studie: Tolkbehov minskar chansen till rättvis rättegång, *Sveriges Radio*, 2016-05-20, [<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6436396>] Hämtad 2016-11-18.

Kammarkollegiet, Årsredovisning 2015, dnr 2.3.5-6442-15, 2016-02-19.

Karlsson, Jenni, Nya öronsnäckan kan översätta dina konversationer i realtid, *Metro*, 2016-05-18, [<http://www.metro.se/teknik/nya-oronsnackan-kan-oversatta-dina-konversationer-i-realtid/EVHper!dMsvNHWgJRmCc/>] Hämtad 2016-12-01.

Kjedemar, Dick, Generellt sett är vi bättre än andra länder, *Norrköpings Tidningar*, 2011-01-27, [<http://www.nt.se/nyheter/norrkoping/generellt-sett-ar-vi-battre-an-andra-lander-6607455.aspx>] Hämtad 2016-11-18.

Mikkelsen, Jens, Tolk: ”Rättssäkerheten är totalt rubbad”, *Sydsvenskan*, 2012-03-07, [<http://www.sydsvenskan.se/2012-03-07/tolk-rattssakerheten-ar-totalt-rubbad>] Hämtad 2016-11-18.

Myndigheten för yrkeshögskolan, Förslag på fler utbildningsvägar för att bli kontakttolk, redovisning av regeringsuppdrag, dnr MYH 2015/4726, 2016-05-31.

Myndigheten för yrkeshögskolan, SeQF, *MYH verksamhetsområde*, [<https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/SeQF/>] Hämtad 2016-12-05.

Myndigheten för yrkeshögskolan, Översyn kontakttolk slutrapport, återrapporering, dnr MYH 2015/493, 2015-05-04.

Norström, Eva, Gustafsson, Kristina och Fioretos, Ingrid 2011: *Tolkens roll och tolkningens betydelse för rättssäkerhet och integration*. Tillgänglig på www.tolkprojektet.se.

Regeringen, Uppdrag att utreda fler utbildningsvägar för att bli kontakttolk, Regeringens beslut II:1, U2015/02700/GV & U2015/05382/UF, 2015-11-12.

Rydén, Hanna, Rätt tolk kan rädda livet, *Sydsvenskan*, 2016-09-10, [<http://www.sydsvenskan.se/2016-09-10/daliga-tolkar---en-fraga-pa-liv-och-dod>] Hämtad 2016-11-18.

Statskontoret, Sju förslag för effektivare användning av tolkar i domstol, redovisning av regeringsuppdrag, 2015:1, 2015-01-16.

Svensson, Annica, Dåliga tolkar kan hota rättsväsendet, *Norrköpings Tidningar* 2011-01-27, [<http://www.nt.se/nyheter/norrkoping/daliga-tolkar-kan-hota-rattsvasendet-6607481.aspx>] Hämtad 2016-11-18.

Sy, Sarah, Faktablad om Europeiska unionen – Respekt för de grundläggande rättigheterna i unionen, *Europaparlamentet*, oktober 2016,

[http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.2.html]

Hämtad 2016-12-05.

Tolk- och översättarinstitutet & Kammarkollegiet, Kvalitetskriterier vid anlitan­de av kontakttolkar, dnr TÖI 81/09 & KamK 519-2763-09, 2009-11-18.

Åklagarmyndigheten, Utvisning på grund av brott – en handledning för åklagare, RättsPM 2013:5, dec 2013.